

Н. Гавриш, О. Саприкіна, О. Пометун

ДОШКІЛЬНЯТАМ – ОСВІТА ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК
ДЛЯ ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ**

Дніпропетровськ
«Ліра»
2014

УДК 373.6(075)
ББК 74.200.5я721
Д-71

*Схвалено для використання у дошкільних навчальних
закладах комісією з дошкільної педагогіки і психології
Науково-методичної ради з питань освіти Міністерства
освіти і науки України (лист від 25.07.14 № 141\12-Г-1356)*

Розробку посібника здійснено в рамках міжнародного освітнього проекту «Освіта для сталого розвитку в дії» за підтримки уряду Королівства Швеції.

Висловлюємо подяку вихователям дошкільних навчальних закладів м. Житомира за сумлінну працю з апробації та експертизи посібника.

Д-71 **Дошкільнятам – освіта для сталого розвитку** : навч.-метод. посіб. для дошкільних навч. закладів / Н. Гавриш, О. Саприкіна, О. Пометун; за заг. ред. О. Пометун. – Д. : «ЛІРА», 2014. – 120 с.
ISBN 978-966-383-550-1

Посібник призначений для роботи з дітьми в рамках навчального курсу «Дошкільнятам про освіту для сталого розвитку». У ньому міститься коротке теоретичне обґрунтування ідей освіти для сталого розвитку, опис змісту і організації освітнього процесу.

У посібнику ґрунтовно охарактеризовані навчально-методичні засади пропонованого навчального курсу, який викладається в межах спеціальної програми, розрахованої на навчальний рік, і реалізується через цикл послідовних тематичних днів.

**УДК 373.6(075)
ББК 74.200.5я721**

SWEDEN

The views and interpretations expressed in this report are the authors' and do not necessarily reflect those of the Government of Sweden.

© Н. Гавриш, О.Саприкіна, О.Пометун
© А. Барсукова Іл.
© Вчителі за демократію та партнерство, 2014
© «ЛІРА», 2014

ISBN 978-966-383-563-1

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
-----------------	---

РОЗДІЛ I ОСВІТА ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ – НОВИЙ НАПРЯМ У СУЧАСНІЙ ОСВІТІ

1. Поняття сталого розвитку	7
2. Основні положення концепції сталого розвитку.....	8
3. Визначальні чинники сталого розвитку	9
4. Провідні засади освіти для сталого розвитку	11
5. Емпauerмент – педагогіка мотивації і натхнення до дії	15

РОЗДІЛ II ТЕОРЕТИЧНІ І МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ КУРСУ «ОСВІТА ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ» ДЛЯ ДОШКІЛЬНЯТ

1. Мета, завдання і структура курсу	16
2. Дії, які мають опанувати дошкільнята протягом курсу	17
3. Організація роботи над дослідженнями.....	18
4. Форми взаємодії дітей в освітній діяльності	19
5. Позиція і роль вихователя в освітньому процесі для сталого розвитку	20
6. Фіксація та унаочнення освітніх результатів	21

РОЗДІЛ ІІІ
ОСОБЛИВОСТІ ТЕХНОЛОГІЇ ОСВІТИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ
ДЛЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

1. Тематичний день як форма реалізації освіти для сталого розвитку	23
2. Як організовано тематичний день.....	23
3. Структура тематичного дня.....	24
4. Повторення дій протягом наступних після тематичного днів	28
5. Місце тематичного циклу в загальній системі освітньої роботи.	28
6. Тематичний план занять з освіти для сталого розвитку	29

РОЗДІЛ ІV
МЕТОДИКА РОБОТИ ВИХОВАТЕЛЯ З ОКРЕМИМИ
ТЕМАМИ

Тема 1. Спілкування	30
Тема 2. Ресурси	63
Тема 3. Подарунок	89
Додатки	114

ПЕРЕДМОВА

Шановні колеги!

Сьогодні, коли готується цей посібник, населення Землі складає більше 7 мільярдів. Якби кожна людина у світі підтримувала той же спосіб життя і рівень споживання як мешканці України, нам були б потрібні ще дві такі планети. Якщо ми продовжимо експлуатувати Землю тими ж темпами, як зараз, наше майбутнє виявиться під загрозою. Та все ж, багато хто з нас вірить, що у нас є вибір і ми можемо змінити ситуацію.

Один із способів довести цю думку до людей – допомогти нашим дітям зрозуміти, що є межа такої бездумної експлуатації ресурсів, і що якщо почати діяти зараз, у нас ще є надія. І діяти необхідно не лише заради нашого спільного майбутнього, але і заради нашого фізичного здоров'я. Соціологи довели, що якщо діти отримують знання і поради з проблем і можливостей їх розв'язання, вони, найімовірніше, дивитимуться в майбутнє з більшим оптимізмом, ніж діти, що мають про них недостатні уявлення. Таким чином, освіта для сталого розвитку тісно пов'язана з життям молодих людей та їхнім майбутнім, а, отже, повинна стати одним з пріоритетів країни. Учителям і працівникам дошкільних установ бажано пройти навчання з цих питань та опанувати відповідні знання і навички, а держава має виділити ресурси для розробки методик викладання і змісту курсів. Але головне, освіта у сфері сталого розвитку має бути визнана серйозним педагогічним завданням сучасності.

Освіта для сталого розвитку для дітей дошкільного віку вперше стартує в Україні саме цим посібником, у якому міститься коротке теоретичне обґрунтування ідей освіти для сталого розвитку, опис змісту і організації освітнього процесу. Особливості її організації в дошкільному закладі зумовлені специфікою розвитку психічних процесів у дітей цього віку, їх світоглядом, проте її принципи є загальними.

У посібнику ґрунтовно охарактеризовано навчально-методичні засади пропонованого навчального курсу «Дошкільнятам про освіту для сталого розвитку», який викладається в межах спеціальної програми, розрахованої на навчальний рік, і реалізується через цикл послідовних тематичних днів.

Допомогою вихователю будуть подані в посібнику деталізовані сценарії таких днів та методичні рекомендації щодо закріплення сформованих у дітей необхідних дій протягом наступних двох тижнів, відведених для освоєння змісту кожної теми. Посібник варто використовувати разом з комплектом дидактичних матеріалів з однойменною назвою.

У додатку ви знайдете текст самодослідження для вихователів і батьків, яке допоможе вам перевірити, наскільки сталим є стиль вашого власного життя.

Сподіваємося, що, об'єднавши зусилля, ми разом неодмінно досягнемо бажаного результату.

З найкращими побажаннями,
автори

Розділ I

ОСВІТА ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ – НОВИЙ НАПРЯМ У СУЧАСНІЙ ОСВІТІ

1. Поняття сталого розвитку

Нагальною потребою XXI століття стає формування такого способу життя, який був би основою довготривалого ощадливого гармонійного розвитку людства. Науково-технічний прогрес, нові технології самі по собі не здатні подолати загрози, що постали перед людством. Потрібна нова філософія, нова політика, нові моральні орієнтири – зобов'язання кожної людини і людства в цілому. Загалом ідеться про систему цінностей, складову культурного світобачення кожної людини і суспільства в цілому, яка не залежала б від економічних сплесків чи занепадів, зміни політичної влади, у якій би захист і збереження природи, турбота про людину, її життя і дотримання її прав вважались такими ж важливими, як і саме життя.

Саме на таких засадах сформувалося поняття *сталий розвиток* (англ. – *sustainable development*). У словниках, присвячених цій темі, термін *sustainable* визначається як характеристика процесу або стану, що може підтримуватись невизначено довго. А термін *sustainable development* означає покращення якості людського життя при збереженні сталості підтримуючих екосистем.

Уперше поняття сталого розвитку було сформульовано у доповіді «Our Common Future» («Наше спільне майбутнє») голови Міжнародної комісії з питань екології та розвитку ООН Гру Харлем Брутланд у 1987 році. Воно трактувалося достатньо просто і конкретно: *це такий розвиток, який задовольняє потреби сучасності, але не ставить під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти свої потреби.*

На 2-й Конференції ООН з навколишнього середовища (Ріо-де-Жанейро, 1992 р.) уперше було сформульовано основні положення сталого розвитку, задекларовані у програмному

документі «Порядок денний XXI століття» або «Програма 21». Наступні міжнародні зустрічі – конференція в Кіото (1997 р.), відома як «Кіотський протокол», 3-я Конференція ООН з проблем клімату Землі (Бонн, 2001 р.), 4-та Конференція ООН (Йоганнесбург, 2002 р.) – сприяли координації зусиль усіх країн і виробленню на цій основі стратегії рішучих дій і практичних заходів у подоланні впливу техногенних факторів на довкілля.

Необхідно зазначити, що поняття *сталий розвиток* не є тотожним поняттям *економічно стабільний і екологічно безпечний розвиток* (*екорозвиток*). Мова не йде тільки про забезпечення прогресу економіки та ресурсів для неї або лише про збереження природи. Поняття сталого розвитку виражає досить просту ідею: необхідно досягнути гармонії між людьми з одного боку і суспільством та природою – з іншого. Тобто в майбутньому має сформуватися соціоприродна система, здатна розв'язувати сукупність протиріч, що проявляються в наш час, а саме: між природою і суспільством, між екологією і економікою, між розвинутими країнами і тими, що розвиваються, між теперішніми і майбутніми поколіннями, між багатими і бідними, між уже сформованими потребами людей і розумними потребами тощо.

Таким чином, поняття *сталий розвиток* можна розуміти як стратегію виживання і безперервного прогресу цивілізації та окремих країн в умовах збереження навколишнього середовища (насамперед біосфери).

Послідовний перехід України, як і всього світового співтовариства, до сталого розвитку відбувається відповідно до рекомендацій і принципів, викладених у документах Конференції ООН з навколишнього середовища (ЮНСЕД).

2. Основні положення концепції сталого розвитку

1. У центрі уваги – люди, які повинні мати право на здорове і плідне життя в гармонії з природою.
2. Охорона навколишнього середовища має стати невід'ємним компонентом процесу розвитку і не може розгля-

датись у відриві від нього. Існує безумовний орієнтир на неперевищення гранично допустимих рівнів антропогенного впливу на екосистеми.

3. Задоволення потреб у збереженні навколишнього середовища повинно розповсюджуватися не тільки на теперішні, але й на майбутні покоління, передбачаючи ефективне використання та економію ресурсів, виключення або зменшення моделей виробництва і споживання, які не сприяють такому розвитку. Переважаючою має стати орієнтація на використання місцевих ресурсів та одночасне врахування інноваційних підходів і технологій.

4. Необхідними є партнерство, спільна робота всіх і кожного для забезпечення сталого розвитку; відкритість і прозорість спільних дій в інтересах сталого розвитку.

5. Зменшення розриву в рівні життя країн світу, викорінення бідності і злиденності, збереження здоров'я людей і забезпечення гідного рівня життя – найважливіші завдання світового співтовариства.

3. Визначальні чинники сталого розвитку

Сталий розвиток охоплює три сфери суспільного життя: екологічну, економічну і соціальну, у кожній з яких визначальними є певні чинники.

1. *В екологічній сфері.* Визначення кордонів, в яких має розвиватись цивілізація. Охорона і раціональне використання ресурсів, зокрема прісної води, морів, океанів, а також землі, повітряного басейну; збереження біологічного різноманіття; боротьба з винищенням лісів; видалення відходів. Збереження екосистем для підтримання життя як невід'ємної складової стійкого розвитку людського потенціалу.

2. *В економічній сфері.* Повне перетворення ринкової системи. Переоцінка економічною теорією ролі екологічного фактора в економічному розвитку, визначення нових пріоритетів. Відмова від тупикових сучасних моделей економічного розвитку і споживання. Поступове скорочення негативного впливу на природу техногенного типу економіки. Перехід на позицію «людина як мета економічного зростання, а не його засіб».

3. У соціальній сфері. Розвиток демократії, дотримання прав людини, вирішення питань бідності, етнічних та демографічних проблем; подолання негативного впливу глобальних екологічних проблем на людський розвиток. Застосування показника якості життя як сукупності критеріїв сталого розвитку, серед яких, зокрема, тривалість життя, стан здоров'я людини; відповідність стану навколишнього середовища нормативам; рівень доходів, зайнятості, знань і освітніх навиків населення; реалізація прав людини тощо.

Таким чином, для забезпечення неперервного сталого поступу цивілізації, по суті, необхідно виконати завдання переходу від некерованого стихійного розвитку до керованого, гармонійного, стабільного, безпечного у всіх відношеннях за умови збереження біосфери.

Модель сталого розвитку націлена і на сьогоднішній день, і на майбутнє, водночас перевага надається прийдешнім поколінням.

4. Провідні засади освіти для сталого розвитку

Для забезпечення сталого розвитку – чи не найважливішого завдання, що будь-коли стояло перед людством, – особливі надії покладаються на освіту. Це питання постійно обговорюється на рівні глав держав і урядів, у рамках міжнародних і міжурядових, неурядових і просвітницьких організацій упродовж останнього десятиріччя. Проте найбільш чітко про необхідність міжнародних угод і дій в царині освіти було заявлено на Всесвітньому саміті зі сталого розвитку (Йоганнесбург, 1992 р.). У прийнятій на форумі заяві наголошувалось: *«Освіта для сталого розвитку має заохочувати формування у людей почуття особистої і колективної відповідальності, а отже і зміни у поведінці, якщо вони необхідні»*.

За рішенням Ради ЮНЕСКО з 1 січня 2005 року оголошено проведення Десятиріччя освіти для сталого розвитку. У березні 2005 року Україна стала однією з 55-ти країн, які підписали документ ООН «Стратегія освіти для сталого розвитку».

Міжнародне співтовариство наполегливо закликає до переорієнтації всіх сфер освіти на цілі сталого розвитку. У різних країнах упроваджуються і успішно працюють відповідні освітні програми й навчальні курси з цієї проблеми. Зокрема, у Швеції, США, наших сусідів – Польщі, Росії, Білорусії.

Ідучи в ногу зі світовим співтовариством, Україна задекларувала свою орієнтацію на стратегію сталого розвитку. Очевидно, що розвиток *освіти для сталого розвитку* потребує нових педагогічних моделей, нової педагогічної культури та мислення, нового педагогічного змісту.

Слід зауважити, що від початку цей напрям в освіті розвивається як такий, основним завданням якого є формування в учнів моделей поведінки, звичок, стилю життя, що відповідають потребам сталого розвитку людства. Це освіта не ПРО сталий розвиток, а ДЛЯ сталого розвитку. Тож діти мають не тільки ЗНАТИ, наприклад, про необхідність економити папір для збереження дерев і можливість його вторинної переробки, а й ЕКОНОМНО ВИКОРИСТОВУВАТИ папір та разом з дорослими ВІДНОСИТИ паперові відходи до пунктів прийому макулатури.

5. Емпауермент-педагогіка мотивації і натхнення до дії

Пропонований курс «Освіта для сталого розвитку для дошкільнят» реалізує освітню стратегію в інтересах сталого розвитку на засадах одного з напрямів гуманістичної педагогіки – педагогіки «емпауерменту» (з англ. *empowerment*– надання людині мотивації й натхнення до дії).

Основні принципи емпауермент-педагогіки:

- 1) створення умов для формування у дитини впевненості у власних силах і можливостях та відповідальності за результати навчання;
- 2) прийняття нею рішень щодо власного стилю життя та їх виконання;

- 3) забезпечення психологічного комфорту дітей під час занять як за допомогою спеціальних прийомів, так і через доступність змісту (за принципом вибору кожною дитиною тих кроків, які вона хоче і може здійснити);
- 4) створення умов для появи у дітей ентузіазму і почуття задоволення від результатів групової й індивідуальної роботи, виконання дій і вироблення звичок поведінки, орієнтованих на сталий розвиток, що досягається насамперед завдяки постійному позитивному (як за формою, так і за змістом) зворотному зв'язку.

Зазначимо, що важливими складовими елементами методики опрацювання освіти для сталого розвитку (ОСР) у дошкільному закладі є самопізнання, самонавчання дітей через діяльність, націлення їх на прийняття самостійних рішень у повсякденному житті, виконання дій у напрямі сталого розвитку.

Ці положення вимагають побудови принципово нової педагогічної моделі. Розглянемо її основи.

Традиційна педагогіка виходить з положення, що надання тому, хто навчається, певної порції інформації викликає зміну його ставлення (а отже, і цінностей) до того чи іншого явища. Наслідком (очікуваним результатом) цієї зміни вважається поступова зміна діяльності чи моделей поведінки дитини. Такий підхід до освіти може бути представлений відповідною схемою (рис. 1).

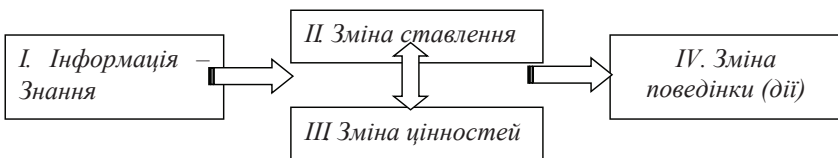

Рис. 1. Традиційна лінійна модель навчання

Проте, згідно зі спостереженнями, відтворення в освітньому процесі такого ланцюжка не забезпечує на практиці ані формування цінностей, ані реальних змін поведінки. Наприклад, дошкільнята добре знають, що сваритися, ображати іншого не можна, однак далеко не кожна дитина дотримується цього правила у щоденному спілкуванні з однолітками. Отже, зазначена модель не відповідає дійсності. У цій схемі працює лише компонент I, а компоненти II, III, IV зовсім не обов'язково є наслідком його реалізації.

Сучасна людина щодня зазнає впливу гігантської лавини інформації, в сотні тисяч разів більше того обсягу, що може засвоїти. Тому доводиться вибирати, що слухати, а на що активно реагувати. Отже, і викладення відомостей щодо екологічної кризи є недостатнім для того, аби вплинути на ціннісну орієнтацію дітей, а тим більше змінити їхню поведінку. Саме тому збільшення такої інформації в освіті ніяк не позначається на стані довкілля.

На практиці дієвим виявляється кардинально інший підхід, на якому побудована педагогічна модель «емпауермент» – педагогіка мотивації та дії. Щоб пояснити його суть, варто детальніше розглянути процес людської діяльності як такий.

Першим у людини виникає занепокоєння щодо якоїсь проблеми. Вона прагне отримати інформацію про шляхи її розв'язання, шукає та знаходить її, приймає рішення і діє відповідно до нього. Часто результат породжує мотивацію до нового циклу діяльності. Ця модель може бути представлена у вигляді спіралі (рис. 2), коли кожен цикл певної мірою повторює попередній.

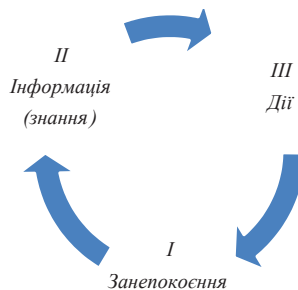

Рис. 2. Модель людської діяльності, на засадах якої будується спіральна модель навчання

Отже, людська діяльність завжди починається з виникнення мотиву у вигляді інтересу, стурбованості, усвідомлення потреби тощо. Такий мотив може виникати як у процесі діяльності, так і під час осмислення її результатів. Проте зазвичай людина активізується лише тоді, коли бачить результат або вірить у нього. Тому, коли дитина розуміє, що вона може ефективно (результативно) діяти, вона відчуває занепокоєння (мотив), шукає інформацію (I, II на рис. 2) і готова свідомо сприйняти її, а потім і втілює задумане (III на рис. 2).

За педагогікою емпатуермент, в освітньому процесі педагог може використовувати цю модель та стимулювати діяльність дітей, використовуючи такі способи (рис. 3):

- 1) допомога дітям у формулюванні намірів;
- 2) постановка запитань;
- 3) надання зворотного зв'язку.

Рис. 3. Модель навчання за педагогікою емпатуермент

Побудований на зазначених вище засадах освітній процес покликаний допомогти дітям не тільки уявляти своє бажане майбутнє, а й активно його наближати. Бажання й надалі піклуватися про власне довкілля та оточення виникає на основі інформації про значення власних дій та оцінку результатів. У пропонованому курсі робиться акцент на рішеннях дітей щодо власної поведінки та стилю життя, а не на проблемах, які існують поза ними.

У процесі такого навчання роль педагога змінюється. Він виступає організатором дій дітей, надихає їх, підбадьорює і скеровує їхні зусилля, спонукає до вибору способу діяльності, самостійного виконання обраних дій, обговорення їх. Педагог лише створює умови для безпечного і ефективного процесу навчання, запрошує взяти в ньому участь. Він повинен **вміти слухати дитину, чути її** і не оцінювати її особисті зміни.

Важливим чинником є і демонстрація самим педагогом моделей поведінки, орієнтованої на сталий розвиток, а також розвиток у дітей навичок критичного мислення. Використання проблемних питань спонукає їх до пошуку відповіді спільно з дорослими й однолітками за допомогою доступних їм засобів.

Реалізація в роботі дошкільного закладу ідей ОСР передбачає засвоєння дітьми, а через дітей їхніми батьками та самими педагогами надзвичайно важливих навичок екологічно-, економічно- й соціально доцільної поведінки, без якої неможливе створення та існування суспільства стійкого благополуччя, суспільства, яке засобами комфортного існування сьогодні з любов'ю створює таке ж комфортне майбутнє для наступних поколінь.

Багаторічний досвід упровадження в розвинених країнах ОСР переконливо доводить ефективність педагогіки емпатерменту (надихання на дію) як прогресивної філософсько-педагогічної платформи організації та здійснення освітнього процесу.

Розділ II

ТЕОРЕТИЧНІ І МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ КУРСУ «ОСВІТА ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ» ДЛЯ ДОШКІЛЬНЯТ

1. Мета, завдання і структура курсу

Мета курсу – сприяти формуванню у дошкільників мотивації до дій і моделей поведінки, орієнтованих на сталий стиль життя.

Завданнями курсу є створення умов для:

- 1) формування у дітей початкових уявлень про дії та поведінку, що орієнтовані на сталий розвиток, необхідних для свідомого вибору способу власного життя;
- 2) усвідомлення старшими дошкільниками необхідності збереження ресурсів Землі та особистої причетності до майбутнього суспільства і природи;
- 3) розвиток у дітей звичок і моделей поведінки, що відповідають сталому розвитку бажання діяти у цьому напрямі.

Структура курсу визначається трьома основними темами (модулями), освоєння яких орієнтовно розраховано на півроку. Вивчення кожної з тем передбачає опрацювання трьох підтем, що складають її зміст. У кожній темі виділяються спеціально організовані **тематичні дні** з наступним закріпленням освоєних дій протягом двох тижнів.

У змісті кожної з тем виокремлено *ідеї*, які мають бути донесені до дітей, *мовні формули*, що відбивають їх смисли, та *дії*, які діти опановують і автоматизують. Обов'язковим елементом вивчення кожної з тем є вступне і підсумкове невеличке самостійне дослідження дітьми власної побутової поведінки. Результати цього дослідження дозволяють дітям усвідомити зміни, що необхідні і відбуваються. Вони також дають можливість дорослим спостерігати процес змін і підтримувати позитивний зворотний зв'язок щодо особистих досягнень дитини.

2. Дії, які мають опанувати дошкільники у процесі опрацювання курсу

Відповідно до педагогіки емпайермент у межах кожної теми дітей спрямовують на обрання і виконання *дій для сталого розвитку*, які є провідними чинниками формування у них відповідної поведінки та стилю життя в цілому. Їх виконання сприяє розвитку у дітей ставлення до проблем сталого розвитку як до особистісно важливих, пов'язаних із власною системою цінностей, формуючи здатність і бажання діяти у цьому напрямі. Повторення цих дій протягом двох тижнів дозволяє сформува-ти в дітей сталу звичку – модель поведінки, яка потім стає складовою їх повсякденного способу життя.

Це потребує від вихователя спеціальної уваги до цієї частини змісту курсу. Важливо стимулювати дітей до виконання дій, заохочувати їх до систематичного виконання і повторення обраних дій, а також пошуку нових продуктивних моделей поведінки. Робота з діями як частина курсу має творчий характер, як і організація спільного з дорослими пошуку додаткової інформації, її представлення у різних формах чи підготовки дітьми разом з батьками виставок та презентацій.

Пропоновані у курсі дії виконуються вдома, у дошкільному закладі, найближчому оточенні дитини і полягають у:

- 1) покращенні стосунків між людьми;
- 2) підтримці морального і психологічного клімату у групі;
- 3) розумному споживанні енергії та води;
- 4) зменшенні марних витрат сировини;
- 5) зменшенні кількості відходів;
- 6) зміцненні власного здоров'я тощо.

Перелік поданих у навчальному посібнику у навчальному посібнику дій може бути розширений за рахунок запропонованих педагогами і самими дітьми, яким надається свобода у виборі дій. Педагог лише спрямовує дошкільників на вибір по-сильних дій, але не наполягає на своїй позиції.

3. Організація роботи над дослідженнями

У кожній темі здійснюється своєрідне самодослідження особистої території дитини та її родини через аналіз власного стилю поведінки і набутого досвіду за допомогою чотирьох спеціальних запитань. Воно є способом входження в тему, ініціювання обговорення її дітьми та перевірки набутого результату наприкінці теми.

З огляду на вікові можливості дітей дошкільного віку (дошкільники не володіють технікою читання, мають незначний життєвий досвід) самодослідження має проводитися доступним для дітей методом. Воно є частиною тематичного дня і може бути проведено у ході інтегрованого заняття або перед ним як самостійна вправа.

Для проведення дослідження для кожної дитини необхідно виготовити невеличкі спеціальні картки (розміром не більше половини аркушу А-4) з чотирма кружечками, позначеними номерами (1, 2, 3, 4) відповідно до запитань.

У процесі виконання вправи вихователь читає пропонувані запитання, а кожна дитина заповнює цю картку, обираючи свій варіант відповіді. Дитина замальовує або клеїє кружечок кольоровим папером: зеленим, якщо її відповідь – «завжди», жовтим – якщо «інколи». Якщо її відповідь «ніколи», кружечок залишається білим. Педагог збирає заповнені картки і зберігає їх до завершення теми.

Перше вступне самодослідження виконується дітьми на початку вивчення теми. Воно дає дитині і вихователю змогу усвідомити, якими є звички, моделі поведінки і реакції дитини в тій чи іншій ситуації.

Друге підсумкове самодослідження проводиться наприкінці теми і засвідчує зміни у поведінці дитини, є матеріалом для обговорення з дітьми, а також з батьками, до відома яких бажано донести його результати. Під час проведення самодосліджень

вихователю варто нагадувати дітям про чесність їхніх відповідей. Важливо, що результати досліджень однієї дитини не порівнюються з результатами іншої і не оцінюються, тобто змагання не допустимі.

Таблички для проведення самодосліджень вихователів за бажанням може урізноманітнити, надаючи їм форму, пов'язану з темою заняття. Наприклад: тема «Привітання» – вирізана долонька з кружечками на пальчиках, тема «Вода» – краплинка, тема «Іграшка» – машинка тощо.

РОДЗИНКИ ДОСВІДУ

Пам'ятайте, що не потрібно прагнути до отримання у підсумковому самодослідженні одних «зелених» результатів. Головним є, щоб діти замислювались над своєю поведінкою і прагнули змінювати її у потрібному напрямі. Саме це ви маєте заохочувати.

4. Форми взаємодії дітей в освітній діяльності

Реалізація навчального курсу передбачає різні форми організації взаємодії дітей. Доцільно починати заняття зі спільної діяльності, яка створює сприятливу психологічну атмосферу в групі, об'єднує дітей спільними переживаннями в єдиному інформаційному полі. Це може бути спільна розмова вихователя з групою дітей на тему, читання «стартового» тексту, гра тощо. Активізації комунікативно-пізнавальних дій сприяє об'єднання дітей у малі групи для виконання певних творчих завдань. Склад цих малих груп утворюється за бажанням дітей, проте він не є постійним, тобто може змінюватися від заняття до заняття.

Спілкування у малій групі дає змогу кожній дитині виявити свою ініціативу, бути почутою іншими, активно діяти. Бажано, щоб протягом тематичного дня вихователі застосовували різноманітні форми організації взаємодії дітей для забезпечення «залученості» кожної дитини в процес проживання теми.

5. Позиція і роль вихователя в освітньому процесі для сталого розвитку

Діяльність вихователя на заняттях з курсу має свої особливості, що полягають у продуктивній співпраці з дітьми й організації їхньої взаємодії одне з одним.

Реалізація виховного і розвивального потенціалу змісту освіти для сталого розвитку забезпечується виконанням педагогом особливих функцій, а саме:

- *лідера* (долучає дітей і їхніх батьків до діяльності, мотивує, надихає, підтримує, заохочує, спрямовує до реалізації поставленої мети);
- *носія інформації* (володіє знаннями та вміннями в кількох галузях, якими охоче ділиться з дітьми та їхніми батьками);
- *радника* (допомагає знайти оптимальний напрям і спосіб діяльності відповідно до психологічних, пізнавальних потреб кожної дитини);
- *організатора* (організовує діяльність дітей, створює для них відповідні умови, забезпечує необхідними ресурсами, підтримує контакт з батьками та іншими учасниками освітнього процесу);
- *наставника, помічника* (допомагає дітям виконувати завдання за темою, сприяє налагодженню контактів між усіма учасниками, підтримує зворотний зв'язок);
- *експерта* (аналізує процес і результати освітнього процесу).

Найважливішим для педагога є цілісне бачення діяльності дітей групи, прогнозування її результатів. Цьому сприяє осмислення ним відповідей на такі запитання:

1. Для чого організовується діяльність?
2. Чи зрозумілою для дітей буде тема? Чи буде вона доступною для опанування? Чи зацікавить дітей?
3. Які дії мають бути опановані дітьми?
4. Якою мірою кожен з дітей зможе реалізувати себе в обраній темі?

5. Які знання й уміння потрібні дітям для роботи? Якими новими вміннями і навичками вони оволодіють у процесі діяльності?

6. Яким чином залучити до спільної праці батьків та інших членів громади?

7. Що необхідно підготувати до початку кожного заняття?

Важливими є усвідомлення дітьми, по-перше, важливості тієї чи іншої теми для власного життя, по-друге, власної позиції та готовності брати участь у спільній роботі. Цьому сприяє створення позитивної, емоційно забарвленої атмосфери діяльності, що стимулюватиме дітей до активної взаємодії.

6. Фіксація та унаочнення освітніх результатів

Реалізація провідних засад освіти для сталого розвитку в дошкільному закладі орієнтує навчально-пізнавальний процес на формування у дитини, починаючи з дошкільного віку, здатності застосовувати набуті вміння у практичній діяльності. Пріоритетним є не відтворення заученої інформації, а свідоме й добровільне, відповідальне виконання дитиною певних дій, здатність здійснювати самооцінку і самоконтроль своєї поведінки. Унаочнення й фіксація результатів є ефективним стимулом до реалізації освітніх завдань.

Одним із ефективних засобів фіксації педагогом досягнень дітей групи у вивченні курсу виступає *портфоліо* – колекція творчих робіт, яка демонструє прогрес і досягнення в освоєнні дій, докладені зусилля всіх і кожного учасника.

Портфоліо укладається вихователем разом з дітьми та батьками в довільній формі. Наприклад, це може бути звичайна папка, у яку складаються матеріали, одержані у процесі опрацювання теми (інформаційні тексти, результати аудитів, матеріали екскурсій і навчальних проєктів, малюнки, фотографії). Важливо, щоб зміст папки відобразив успіхи у діяльності дітей.

Структуру портфоліо, зокрема, можуть складати такі розділи: «Портретна галерея (самопрезентація)»; «Скарбничка

(інформація)»; «Творчий доробок (робочі матеріали)»; «Досягнення (матеріали, які підтверджують успіхи дітей) тощо.

Створення портфоліо має стати об'єктом турботи всієї групи. Цьому сприятиме періодичний перегляд її змісту, пригадування тих чи інших обставин, пов'язаних з вивченням тем, обговорення спільного досвіду тощо. Урахування зазначених особливостей організації навчально-пізнавальної і практичної діяльності дошкільників дозволяє ефективно реалізувати принципи ОСР.

Розділ III

ОСОБЛИВОСТІ ЗМІСТУ І ТЕХНОЛОГІЇ ОСР ДЛЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

1. Тематичний день як форма реалізації освіти для сталого розвитку

Пропонований курс ОСР передбачає три теми (по три тематичних дня на кожну): Спілкування, Ресурси, Подарунок.

У межах названих тем передбачається реалізація досить вузького кола конкретних завдань, що тісно пов'язані із повсякденним життям людини. Разом з тим, вибір тем орієнтований на взаємопов'язані сфери сталого розвитку: соціальну, економічну та екологічну.

Кожна з тем складається з трьох підтем. Зміст роботи в межах теми і всього циклу передбачає кумулятивний принцип навчання, тобто засвоєне протягом перших днів/занять має закріплюватися, залишатися актуальним протягом усього терміну, щоб стати життєвою звичкою.

Основною формою педагогічної діяльності з ОСР в дошкільному навчальному закладі обрано *тематичний день*. У пропонованому курсі ОСР система з дев'яти таких днів із періодичністю один раз на два тижні послідовно вводиться в освітній процес закладу.

2. Як організовано тематичний день

Організація тематичного дня забезпечує упровадження інтегративного підходу в навчанні та виховання дошкільників, адже протягом дня відбувається інтегрування освітніх ліній, поєднання різних видів дитячої діяльності для найбільш повного і глибокого розкриття теми. Інтегративний підхід обумовлює принципи добору навчальної інформації (інтегруються знання різних наукових галузей), засобів і способів її засвоєння (інтегровані заняття, завдання інтегрованого типу, поєднання різних видів дитячої активності).

Тема дня задає смисли всім видам творчої взаємодії дорослих і дітей, що завершується досягненням певного результату. Бажано кожен крок цієї взаємодії зробити максимально унаочненим, що важливо для мотивації, надихання, створення сприятливої атмосфери, особливого емоційного клімату в групі дітей.

Мета кожного з тематичних днів полягає у формуванні у дітей розуміння необхідності постійного виконання певних дій і розвитку первинних навичок їх виконання. У наступні дні ці дії мають бути автоматизовані до звички вчиняти саме таким шляхом.

Найбільш вдалим для проведення тематичного дня є перший день тижня – понеділок. У наступні дні двох тижнів забезпечується закріплення, автоматизація виконуваних дітьми дій, їх природний перехід у мотивовані звички.

Тематичний день починається з проголошення ідеї дня дітям. Це один з моментів налаштування самого вихователя на роботу протягом дня і наступних двох тижнів, коли буде відбуватися засвоєння лексики тематичного дня і повторення пропонуєних дій. Старші дошкільники у змозі усвідомити сутність положень, що визначають смисл ключових ідей тематичних днів, а розумне поєднання різних способів його унаочнення буде посилювати додаткову мотивацію дітей. Ідея дня може стати його гаслом, яке вихователь розміщуватиме у зоні батьківського куточка у вигляді тексту, щоб налаштувати і батьків на своєрідне проживання дня, привернути їхню увагу до проблеми, яка буде підніматися й опрацьовуватися.

3. Структура тематичного дня

Структура тематичного дня передбачає певні організаційні складники.

Ранкові заходи

Ранкові заходи тематичного дня будуються за звичною для дітей схемою, проте можуть бути пов'язані з темою дня. Зокрема:

- 1) прийом дітей, коротке спілкування з батьками, коли вихователь може представити тему дня (його гасло);
- 2) визначення місця дня у послідовному ланцюжку днів тижня, місяця, пори року;
- 3) спостереження за зеленими насадженнями, погодою, обмін досвідом і враженнями від минулого дня. У цей момент деякі запитання вже можуть мотивувати дітей до роздумів над темою дня;
- 4) проведення ранкової гімнастики. Вона також може бути пов'язана з темою дня;
- 5) індивідуальна робота з дітьми, які цього потребують;
- 6) вільне спілкування та взаємодія дітей в різних видах дитячої активності в розвивальному середовищі групи. Це спілкування може бути пов'язане з темою дня.

У ці ранкові часи важливо зосередити увагу дітей на тих моментах, які стануть предметом обговорення та опрацювання протягом дня. Доцільними можуть бути:

- 1) започатковані вихователем або дітьми *ритуали*, які на наступних етапах регулярно будуть повторюватися і допоможуть їм опанувати певні дії;
- 2) *постановка* перед дітьми у різний спосіб проблемних питань (колективне обговорення для виокремлення проблеми, створення проблемної ситуації, наприклад, через обговорення наочних матеріалів, рольову гру чи читання спеціального стартового тексту, загадку, завдання для самостійної пізнавальної діяльності як ось малювання, ліплення, складання розповідей, діалогів тощо, обговорення апробування вдома запропонованих дій тощо);
- 3) *звернення до досвіду дітей* у межах теми дня.

Важливим моментом ранку є ознайомлення дітей із символами, знаками, написаними словами, іншими способами унаочнення тематики дня. Добре, якщо педагог залучає дітей до розташування слів, пов'язаних із темою дня, що надруковані (написані) на окремих картках на робочій панелі у груповому приміщенні, прочитує їх сам чи за допомогою дітей, пропонує

проілюструвати зміст цих слів, а потім протягом дня неодноразово привертає до них увагу дітей.

Спеціально організоване тематичне заняття

Кульмінацією першої половини дня є спеціально організоване заняття, інтегроване за змістом, що поєднує декілька освітніх ліній з пріоритетом однієї з них.

Мета заняття полягає в допомозі дітям усвідомити певну інформацію і зразки поведінки, їх цінність та викликати бажання вчиняти саме так у повсякденному житті.

Заняття передбачає наявність певної структури, що обов'язково починається з мотиваційної частини. Її метою є пробудження допитливості, інтересу дітей до теми розмови, створення ситуації занепокоєння, *мотивування* на пізнання нової інформації, прагнення поширити свої знання в активній індивідуальній чи груповій діяльності, донести його до інших і, нарешті, щось зробити для розв'язання усвідомленої проблеми. Педагог на занятті посідає позицію модератора. Концентрація уваги дітей на його особі недоречна.

На початку кожного заняття варто використовувати *стартовий текст* (шляхом читання чи розповіді вихователя), героями якого є хлопчик і дівчинка – Максимко і Оксанка. Добре, якщо образи цих героїв будуть унаочнені (наприклад, це можуть бути дві ляльки, малюнки, аплікації тощо). У тексті через конкретну ситуацію подається проблема, яку діти потім обговорюють разом із вихователем.

Обов'язковою частиною заняття є проведення короткого самодослідження дітьми власних звичок і досвіду за допомогою спеціальних карток, у яких вони значками позначають свій рівень володіння навичками.

Основну частину заняття складатиме *опанування дій* – обговорення моделей поведінки, проголошення намірів і відповідна практична діяльність дітей у взаємодії між собою. Результатами мають стати власний досвід дитини у правильному виконанні ре-

комендованих дій, її особисте переконання у важливості діяти певним чином, засвоєння алгоритму дій, позитивне налаштування на такі дії в майбутньому.

Інформаційний блок, а точніше монолог педагога, тобто та інформація, яку діти сприймають пасивно (просто слухають і мають прийняти на віру, заучують, відтворюють за допомогою запитань тощо), повинен бути зведеним на занятті до мінімуму.

Особливе значення має *емоційний клімат* заняття, на якому неможливі примус, тиск, моралізація, нудні вказівки тощо. Атмосфера заняття, тон звернення до дітей має надихати їх на включення в ситуацію творчої дії, підігрівати пізнавальну активність та бажання діяти.

Відпрацювання дій

Усе, з чим діти ознайомилися на занятті, має закріплюватися в різних формах творчої взаємодії на прогулянці та під час активності у другій половині дня. Завданням педагога є створення спеціальних ситуацій, насамперед ігрових, які б вимагали від дітей застосування набутого досвіду виконання дій.

Під час прогулянки варто створювати ситуації, які стимулюють дітей до виконання дій, які вони опрацьовували на занятті. Наприклад, у темі «Спілкування» вихователь запрошує дітей взаємодіяти з іншими: привітатися, подякувати, попросити, запросити, запитати тощо. Надзвичайно важливим є засвоєння дітьми широкої палітри словесних формул міжособистісного спілкування, свідомий вибір з кількох найбільш точної й доречної за допомогою завдань і вправ та її застосування.

У другій половині дня педагог продовжує стимулювати дітей до застосування засвоєних протягом дня дій. Найбільш ефективною для цього може бути ігрова діяльність дітей. Надзвичайні можливості для цього створюють рольові ігри. Важливо всіляко підтримувати ініціативу дітей, спрямовуючи їх дії в необхідному напрямі.

4. Повторення дій протягом наступних після тематичного днів

Зміст тематичних днів формується за принципом кумулятивності, тобто те, чого діти навчилися на попередніх етапах «додається» до нового змісту. Бажано стимулювати дітей до виконання запропонованих їм дій, акцентуючи на них увагу, до тих пір, поки вони не стають автоматизованими для переважної більшості дошкільників, тобто протягом 3–5 тижнів. В описі кожної з тем подано конкретні методичні рекомендації, як забезпечити таке виконання.

Особливого значення набуває встановлення зворотного зв'язку з дітьми та їхніми батьками стосовно досвіду виконання засвоєних дій в реальному житті. Саме щоденне обговорення цих питань зробить їх предметом стійкого інтересу дітей. Та й педагог буде мати достовірну картину стосовно того, на якому етапі формування поведінки й свідомості знаходиться кожна дитина, щоб вчасно скоригувати свою роботу. Очевидно, що без допомоги родин вихованців, зацікавленого й зваженого ставлення батьків до тих проблем, які піднімаються в процесі ОСР, не обійтись. Тому вихователю варто зосереджуватися на залученні батьків до спільної роботи. Допомогти тут може правильно подана інформація, здатна викликати занепокоєння, примусити замислитися – інформаційні листівки в батьківському куточку, запропоновані диски з документальними фільмами, мультфільмами, презентаціями тощо.

5. Місце тематичного циклу в загальній системі освітньої роботи

У загальному річному плані дошкільного закладу тематичний цикл ОСР може бути оформлений у вигляді пролонгованого проекту або однієї зі спеціальних програм, що реалізуються дошкільним закладом протягом року. У такому випадку й завдання освіти для сталого розвитку може бути визначено як один з напрямів роботи дошкільного закладу на рік. Зазначимо, що окремі елементи роботи ОСР в адаптованому

вигляді можуть впроваджуватися в молодшому та середньому дошкільному віці.

6. Тематичний план занять з освіти для сталого розвитку

У вміщеному нижче варіанті перспективного планування для роботи з дітьми старшого дошкільного віку передбачається проведення тематичних днів один раз на два тижні. У плані подано назви всіх тем і підтем, які складають їх зміст. Важливим складником є поданий до кожної теми перелік дій, якими можуть опанувати діти. Про позитивний результат освітньої роботи можна говорити лише тоді, коли, за результатами спостережень, діти демонструють бажані моделі у поведінці, а відповідні дії набувають автоматичності.

Тема	№ тижня	Підтеми	Дії, моделі поведінки
Спілкування	1–2	Привітання	Вітаюся з усіма. Вітаюся у різних ситуаціях
	3–4	Допомога і підтримка	Пропоную допомогу і підтримку. Прошу про допомогу
	5–6	Подяка	Дякую за подарунок. Дякую за підтримку і допомогу
Ресурси	7–8	Мої іграшки	Граю з «усім». Обмінююся іграшками
	9–10	Папір – наше спільне багатство	Використовую навіть клаптик паперу. Роблю подарунки з використаного паперу
	11–12	Вода – наше спільне багатство	Закручую кран, коли непотрібно. Роблю тоненьку цівку, коли мию
Подарунок	13–14	Подарунки – від природи	Зберігаю подарунки природи. Роблю подарунки з природних матеріалів
	15–16	Слово в подарунок	Вітаю із святами. Дарую добрі слова
	17–18	Дарувати радість	Виготовляю подарунок на день народження Роблю приємну послугу в подарунок

РОЗДІЛ ІV

МЕТОДИКА РОБОТИ ВИХОВАТЕЛЯ З ОКРЕМИМИ ТЕМАМИ

ТЕМА 1. СПІЛКУВАННЯ

Тема «Спілкування» є важливою у формуванні у дітей моделей поведінки, пов'язаних із соціальними аспектами сталого розвитку. Повноцінне, ввічливе, доброзичливе спілкування сприяє покращенню загальної атмосфери у будь-якому колективі, налагодженню добрих стосунків між його членами, а отже – більш продуктивній співпраці, збереженню здоров'я і гарного настрою та поліпшенню життя людини у цілому. Гарні стосунки починаються з дуже простих речей – привітання, допомоги, подяки – саме цього і мають навчитися дошкільники у цій темі.

Після опрацювання теми діти зможуть:

- 1) розповідати про важливість налагодження добрих стосунків між людьми;*
- 2) застосовувати найпростіші етикетні норми (привітання, прощання, прохання, подяки тощо) у стосунках з оточуючими;*
- 3) дослідити власні звички щодо налагодження своїх стосунків з оточуючими;*
- 4) визначити доступні для себе шляхи налагодження добрих стосунків з іншими;*
- 5) виконувати прийнятні для себе дії щодо налагодження добрих стосунків.*

ДЕНЬ 1. ПРИВІТАННЯ

СЦЕНАРІЙ ПРОЖИВАННЯ ТЕМАТИЧНОГО ДНЯ

Ідея дня

Кожного дня люди спілкуються одне з одним, щоб жити разом. Щоб люди допомагали тобі і добре ставились до тебе, з ними треба підтримувати гарні стосунки. Такі стосунки починаються із щоденного привітання.

Розгорнута програма дня

Ранок

З самого ранку запросіть дітей звертати особливу увагу на те, як люди вітаються одне з одним. Запропонуйте дітям, які вже прийшли, спостерігати за тим, як, якими словами буде вітатися кожен і кожна, хто буде заходити у групу. Можна порадити, скільки дітей привітаються (відзначаючи кількість кубиками, зірочками тощо).

Коли збереться переважна більшість дітей, обговоріть з ними, чому важливо привітатися. Таким чином людина привертає увагу до того, що вона вже прийшла; вона бажає нам гарного дня; людина засвідчує, що гарно ставиться до нас, згодна бути разом з нами.

Заздалегідь закріпіть на «робочій» стіні 5–6 карток зі словами (на ваш вибір): «Добрий ранок! Доброго ранку! Добрий день! Доброго дня! Добридень! Здрастуйте! Вітаю! Привіт! До побачення! Усього доброго! На все добре! До зустрічі! Доброго вечора! Добраніч!» тощо. Протягом дня ви разом із дітьми неодноразово можете називати надруковані слова вітання, що допоможе їм запам'ятати образи цих слів і впізнавати їх серед інших.

Для запам'ятовування етикетних норм, пов'язаних з «привітанням» запропонуйте дітям стати в коло. Хай кожен і кожна з дітей називають свої слова для привітання. Приверніть увагу дітей до посмішки і жестів, що мають відповідати словам. Насамкінець можна запропонувати взятися за руки і привіта-

тися разом. Доброю традицією може стати вітання нового дня, сонечка особливими словами, побажання подумки здоров'я і благополуччя найдорожчим людям і самому собі.

Інтегроване заняття «Вітання»

Очікувані результати заняття

Після заняття діти зможуть:

- пояснювати, чому і як треба вітатись;
- називати різні формули вітання і обирати одну з них залежно від ситуації спілкування;
- виконувати пропоновані дії за інструкцією.

Обладнання та матеріали

Д/м: сюжетні картинки до теми № 1. Р/м: кружки зелені і жовті, аркуші паперу, кольорові олівці. Роздаткові картинки для роботи в малих групах.

Хід роботи на занятті

1. Почніть заняття з читання стартового тексту

Одного разу вихователька розповіла дітям про ввічливі слова, і Максимко твердо вирішив стати ввічливим хлопчиком. Тим більше, що нічого складного в цьому не було – говори «Добрий день» всім, кого зустрінеш, і все. Але все виявилось не так просто.

Запитайте дітей: *Як ви думаєте, як реагували люди, з якими він вітався на вулиці, в магазині, в лікарні? Чому?*

Потім поставте перед ними додаткові запитання: *Чи треба у тролейбусі вітатися з іншими пасажирами і водієм? Чи потрібно вітатися з кожним покупцем у магазині? Чи варто привітатися з продавцем, який тебе обслуговує? Чи потрібно вітатися з усіма, кого зустрінеш на вулиці міста? А у власному під'їзді? А якщо ти живеш у маленькому селі або приїхав туди у гості? Якщо деякі норми викликають у дітей складності – дайте необхідні пояснення. Але насамперед запрошуйте бажаючих дітей з групи самим пояснити те, що незрозуміло іншим.*

2. Запросіть дітей до виконання вправи «Вибір» (вступне самодослідження).

Перед вправою підготуйте картку дослідження для кожної дитини з її ім'ям. На кожне з кіл залежно від відповіді дитина має наклеїти кружечок з паперу зеленого (завжди) або жовтого (ніколи) кольору, або залишити його білим (ніколи).

Вступне самодослідження

1. Я думаю, що з людьми треба вітатися.
2. Коли я бачу знайомих мені дітей чи дорослих, я вітаюся з ними.
3. Я використовую вітальні слова протягом всього дня.
4. Я намагаюсь привітатись першим.

Перед проведенням вправи зауважте, що зараз дітям потрібно буде визначитись, як вони вчиняють у своєму житті, обравши один з варіантів відповіді: завжди, іноді, ніколи. Запитайте у них, що означають ці слова. За необхідності поясніть, що «завжди» означає, що кожного разу у такій ситуації ми робимо одне і те саме. «Іноді» означає, що деколи ми вчиняємо так, а іншого разу – по-іншому. Відповідь «ніколи» означає, що ми ніколи не задумувались над своєю поведінкою у такій ситуації, не спостерігали за собою або що нам важко визначитись, або цього не робимо.

Скажіть дітям, що вони мають обдумати твердження і зробити свій вибір швидко і чесно. Прочитайте їм твердження і допоможіть виконати роботу. За потреби підійдіть до кожної дитини і попросіть пояснити її вибір, навівши приклади.

Після закінчення попросіть кількох дітей пояснити свій вибір за кожним твердженням для всієї групи. Бажано, щоб пояснення давали діти, відповіді яких за кольором є різними. Не коментуйте їхні відповіді, пам'ятаючи, що це – САМОДОСЛІДЖЕННЯ дитини. Воно має допомогти їй усвідомити необхідність змін у власній поведінці. Дякуйте за висловлювання дітей.

3. Коротко розкажіть дітям, що означають слова вітання, які традиції привітання є в Україні або у інших народів, використовуючи наочність та матеріал з інформаційної скриньки.

4. Організуйте роботу дітей над картинками із зображенням дій, до виконання яких ви їх запрошуєте.

Почніть опрацювання картинок із обговорення віршика.

Запам'ятала

Научила доню мати

«До побачення» казати.

І дівча оті слова ні на мить не забува.

Ступить з двору на поріг

– «До побачення», – до всіх...

Запитайте дітей: чи правильно вживала дівчинка слова «До побачення»? Коли їх треба казати? Перейдіть до аналізу картинок.

Дія 1. Вітаю всіх знайомих, коли зустрічаю

Запитайте дітей: що вони бачать на першій картинці? Чим відрізняється поведінка дітей на другій картинці? Як правильно поводитися під час зустрічі? Які слова варто говорити? Хто і як потискає руки під час зустрічі? Які слова говоримо при прощанні?

Попросіть когось з дітей пояснити, як треба вітатися зі знайомими однолітками, а як з дорослими. Якими мають бути слова і жести: коли достатньо просто посміхнутися; кивнути головою і посміхнутися; сказати вітальні слова і посміхнутися; привітатися за руку зі словами; вклонитися.

Далі попросіть їх розіграти кілька простих ситуацій з ляльками на привітання з дітьми і дорослими при зустрічі. Або можуть бути використані капелюшки для драматизації: дідусь, бабуся, чоловік, жінка, мама, тато тощо.

Запропонуйте дітям розповісти, як кожен і кожна з них може діяти у щоденних ситуаціях спілкування і допоможіть їм сформулювати наміри, починаючи зі слів: «Тепер я буду...»

Дія 2. Вітаю всіх протягом дня

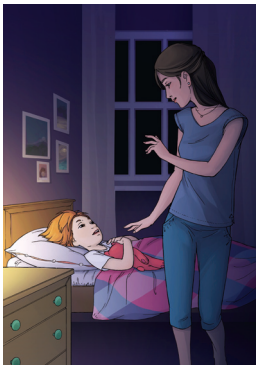
Почніть опрацювання дії з віршика В. Бірюкова «Добрі слова».

- Доброго ранку! – кажу за звичаєм.
- Доброго дня вам! – людям бажаю.
- З вечором добрим! Зустрічних вітаю.

І посміхнуться у відповідь люди:

Добрі слова ж бо для кожного любі.

Запитайте у дітей, як відрізняються вітальні слова протягом дня. Далі перейдіть до розгляду картинок.

Запитайте дітей: *що вони бачать на першій картинці? Чим відрізняються зображення на першій та другій картинках? Якими словами ми вітаємося зранку? Якими вдень? Якими ввечері і коли ідемо спати?*

Далі попросіть дітей розіграти кілька простих ситуацій з ляльками на привітання з дітьми і дорослими протягом дня за допомогою різних формул вітання.

Запропонуйте дітей розповісти, як кожен і кожна з них може діяти у подібній ситуації і допоможіть їм сформулювати наміри, починаючи зі слів: «Тепер я буду...».

Завершіть цю роботу, запросивши дітей виконувати названі дії якомога частіше у відповідних ситуаціях.

Запросіть дітей до виконання вправи «Каруселька»: діти, стоячи у двох колах, вправляються в умінні застосовувати якомога більше формул вітання, не повторюючись. Кожна дитина, стоячи напроти партнера (партнерки) вимовляє якісь слова вітання і вислуховує відповідь. Потім переходить за сигналом виховательки (наприклад, певний звук) до іншого партнера чи партнерки (рухається лише зовнішнє коло). Можна задавати дітям ситуації (вітаємось днем, зранку тощо).

РОДЗИНКИ ДОСВІДУ

Якщо ви вперше виконуєте цю вправу з дітьми, пам'ятайте прості правила.

1. Об'єднайте дітей у пари. Поставте їх у коло обличчям одне до одного.

2. Поясніть, що зараз буде гра «Каруселька» і як на кожній каруселі ті, хто стоять до кола спиною, не рухаються, а ті, хто навпроти, — за командою будуть переходити від партнера до партнера. (У кожному колі має бути не більше ніж 5–6 пар. Якщо дітей у групі більше, варто зробити два невеликих кола).

3. Запропонуйте дітям пригадати всі відомі їм слова привітання і привітатись якимось з них з першим партнером чи партнеркою.

4. Запросіть зовнішнє коло перейти до наступного співрозмовника і знову привітатись, бажано іншими словами. (Сигналом до переходу може бути дзвіночок або плескання в долоні тощо).

5. Гра продовжується допоки дитина не повертається до свого першого партнера.

6. Якщо у вас залишився час, на завершення запропонуйте дітям обвести на аркуші свою долоньку і розфарбувати її так, щоб відобразити своє ставлення до тієї людини, з якою вона хоче привітатися і подружитися.

Як домашнє завдання попросіть дітей розповісти батькам, про що вони дізналися на занятті. Запропонуйте їм попрабувати:

- вітатися з рідними протягом усього дня;
- вітатися з однолітками при зустрічі;
- вітатись із сусідами та іншими дорослими, коли це необхідно.

Скажіть, що наступного ранку вони зможуть розповідати всім у групі про свій досвід.

Прогулянка

Під час прогулянки створіть кілька ситуацій вітання з працівниками дитячого садочка (двірником, кухарем, медсестрою, вихователями інших груп тощо). Важливо звернути увагу на те, що для привітання існує ще багато вітальних слів: *«Вітаю вас. Радий бачити. Привіт. Добрий ранок/день/вечір. Здрастуйте»*. Обговорюйте з дітьми для яких ситуацій які саме слова підходять найкраще.

Друга половина дня

У колі можна обговорити враження від знайомств під час прогулянки, те, як реагували дорослі на вітання і знайомства. Далі за бажанням можна розіграти з дітьми кілька варіантів знайомства і привітання, а потім обговорити їх, наприклад:

1. Можна запропонувати дітям привітати по телефону хвору дитину, яка тимчасово не відвідує дошкільний заклад.
2. Привітатися з батьками твого друга.
3. Привітатися з лікарем у лікарні чи продавцем у магазині тощо.

Продовжити діяльність можна запросивши дітей до театралізованих ігор з ляльками настільного театру або з будь-якими іншими ляльками. Завдання може бути таким – навчити ляльок вітатися.

Можна використати «емоційний кубик», запитуючи дітей, які слова привітання чи прощання супроводжує та чи інша емоція.

Наприкінці дня можна запросити дітей до перегляду мультфільму «Трям, Здравствуйте» з обговоренням того, поведінка якого героя: їжачка чи ведведика, сподобалась дітям більше.

Можна також прочитати і обговорити з дітьми розповідь В. Багірової «Оце так навіталися».

«Іринка прийшла з дитячого садка і розповідає:

– Мамо, Ганна Іванівна казала, що ми повинні бути ввічливими. Увесь вечір Іринка намагалась бути до всіх уважною, не забувати казати «чарівні слова».

А другого дня її як підмінили.

– Що з тобою, донечко, – питає мама.

– Хіба ти забула про ввічливість?

– А сьогодні нам вихователька нічого не казала.»

Методичні поради щодо формування звичок протягом наступних тижнів

Щоб досягти змін у поведінці дітей бажано протягом наступних двох тижнів обговорювати з дітьми набутий ними досвід використання пропонованих дій, організувати їх застосування і додаткове тренування у вигляді ситуаційних вправ як під час індивідуальної роботи, так шляхом включення відповідних фрагментів в інші заняття. **Обговорюйте з дітьми, хто, які дії з пропонованих, виконував протягом минулого дня, як це вийшло, що було цікавим тощо.** Стимулюйте всіх до розповідей, а головне – до дій. Пам'ятайте, що лише виконання реальних дій за власним бажанням може забезпечити їх поступове закріплення у цінності та поведінкові звички!

Щоденно важливо акцентувати увагу дітей на привітанні з дорослими і дітьми, коли заходиш у групу, використовуючи для цього різні вітальні слова.

Запрошуйте дітей вітатись із співробітниками дошкільного закладу, вітатись із знайомими, запитувати в них, як справи; використовуйте для цього будь-які можливості: час прогулянок, індивідуальні, парні доручення, завдання, що передбача-

ють звернення, привітання, знайомство з різними людьми (дорослими, дітьми) у дошкільному закладі *сходити...*, *передати...* тощо.

Регулярні повторення упродовж дня ситуацій, пов'язаних з вітанням також дадуть змогу сформувати у дітей звички діяти відповідним чином.

Щоденно використовуйте віршики та психогімнастику, пов'язану із темою. Наприклад такі.

Привітання

1) У лісочку новий день.

Всім говорим «Добрий день».

Добрий день тобі й мені,

Всім ми скажем на Землі.

2) Моя посмішка весела.

Моя посмішка чарівна.

Ось тримай її і ти.

Посміхнись і підрости.

3) Я всміхаюсь сонечку,

Я всміхаюсь квіточці.

Друзям усміхаюся.

Щиро обіймаюся.

4) Я скажу привіт тобі.

Твій привіт летить мені.

Ми – хороші друзі.

Обіймемось, друже!

Прощання

1) Прощай, мій любий друже,

Посміхнись, обіймись.

Долоньками доторкнись.

2) Із звірятами ми дружимо,
Залюбки їм допоможемо,
У біді їх не залишимо!
Час прощатись, обійматись.

Щоденно (у ранковий чи вечірній час, на прогулянці, можливо навіть на занятті, якщо це можна вписати в сценарій заняття) програвайте з підгрупами дітей різноманітні комунікативно-мовленнєві ситуації, такі як «Гості» (діти-гості: збираються на гостини, що скажуть, як привітаються; діти-господарі: очікують гостей, що скажуть, як привітають, чим пригостять), «Новенька у групі» (новенька: як і з ким буде знайомитися, як привітається; діти: як підійдуть, що скажуть, що запропонують), «уперше в новому місці» (вперше в бібліотеці / книжковому магазині / в лікарні / з батьками на відпочинку: кого і як привітати, про що запитати, як попросити тощо).

Можна цікаво використовувати дидактичну гру «Привітання без слів». На початку запитайте дітей, чи можливе привітання без слів. Після обговорення пропонуйте дітям ситуації і просіть виконувати відповідні жести. Наприклад: 1) ваш друг іде на іншому боці вулиці. Ви бачите одне одного і... 2) в клас у школі заходить учитель і ви... 3) ви проводжаєте потяг, в якому є ваші родичі. На пероні ви... тощо.

Корисними можуть бути мовленнєві вправи на закріплення набутих умінь:

«Встав слово» (матуся вранці своїй дитині в ліжечку говорить...; покупець продавцю в супермаркеті...; батьки, заходячи в дитячий садок... тощо);

«Хто більше знає вітальних слів» (за кожне слово – фішка. Виграв той, у кого більше);

«Продовж речення» (Увечері «вітаю» ми говоримо...; коли я бачу свою бабусю, я говорю їй...; біля під'їзду я вітаюсь із...);

«Озвуч картинку»;

«Додай у віршику чарівне слово»:

«Розтопить серце всякого – сердечне слово ... (Дякую).
Зазеленіє навіть пень, коли почує ... (Добрий день).
Коли згасає сонце у росі й зоря лягає лагідно на плечі
Серед знайомих рідних голосів ми чуємо привітне ...
(Добрий вечір).

Щоб знову зустрітись в годину призначену,
Кажу щиро завжди я всім... (До побачення)» тощо.

Можна запропонувати дітям творчі завдання на складання розповідей: «День без вітань», «Привітання з птахами», «Особливе вітання групи».

Їх можна включати як на заняттях будь-якого виду, так і в повсякденній практиці спілкування з дітьми, плануючи як індивідуальну роботу з дітьми 2–3 рази на день. Ці вправи можна виконувати методом «Коло вітань».

Під час керування ігровою діяльністю дітей запрошуйте їх до створення ситуацій привітання та знайомства для автоматизації виконуваних дій.

Протягом двох наступних тижнів для закріплення навичок вітатися бажано включити у загальногрупові заняття з дітьми такі елементи (на вибір).

1. На одному із занять з ознайомлення з доквіллям, розвитку мовлення на основі художньої літератури прочитайте дітям казку М. Пляцковського «Гей, ти!». Обговоріть помилки, які були у папуги на прізвисько Гей-ти.

2. Розгляньте з дітьми сюжетну картину із серії «Ми граємо», запропонуйте дітям скласти віртуальні діалоги (придумати, що могли б сказати персонажі на картині відповідно ситуації, яка б між ними могла відбутися розмова).

3. Як один з елементів заняття запрошуйте дітей «озвучувати» знайомі дітям мультфільми (звук вимкнено), говорити за героїв слова привітання, аналізувати жести, які супроводжують слова привітання.

4. При включенні на початку чи в кінці занять вправи «Каруселька», пропонуйте дітям такі ситуації, попередньо ви-

значившись у ролях: «Уявіть, що ви хочете звернутися до продавця, щоб купити іграшку», «Уявіть, що ви вперше прийшли в дитячий садок і хочете знайти собі друга», «Уявіть, що ви зустрілися із сусідом і хочете привітатися» тощо.

5. Запрошуйте дітей до театралізацій за казками «Теремок», «Рукавичка» з промовлянням вітальних формул.

6. Обговоріть із дітьми, чи вітаються тварини між собою та з людьми, як вони це роблять. Пропонуйте дітям «озвучувати» картинки із зображенням тварин та імітувати ситуації зустрічі чи знайомства за допомогою іграшкових тварин.

7. Пропонуйте дітям озвучувати піктограми, акцентуючи увагу на різній настрій та відповідно різне емоційне забарвлення привітання залежно від обставин.

8. Можна вивчити з групою ранковий вітальний віршик, за бажанням доповнюючи його римами:

«Стали ранком ми на ганок
І сказали «Добрий ранок»
Сонцю, полю і травичці,
Добрим людям, тихій річці...
Добрий ранок, світе мій,
Мирний чистий, голубий.»
(Л. Куліш-Зінків)

9. У зручний для вас час, наприклад, в одну з п'ятниць, організуйте гостини до сусідньої групи, попередньо обговоривши правила привітання, з обов'язковим наступним обговоренням вражень і досвіду дітей.

10. Виготовте вітальні листівки «Чарівні долоньки» з привітаннями, проводьте ігри з цими поробками у ситуаціях вітання.

11. Можна також виготовити разом з дітьми «Квітки вітальних слів» із підготовленими тематичними ілюстраціями.

12. Проводьте гру «Вгадай, хто сказав». Запросіть дітей в коло. Оберіть одну дитину, яка буде вгадувати і зав'яжить

ій очі. Хай він/вона рахує до п'яти. Після того, як прозвучало «п'ять», всі діти одночасно голосно вигукують різні вітальні слова. Той, у кого зав'язані очі, має вгадати, хто з дітей які вітальні слова сказав. Якщо вгадано менше трьох слів – він/вона мають щось зробити за завданням групи (проскакати на одній нозі тощо). Потім той, хто водить, змінюється.

13. Здійсніть спільно з батьками міні-проект «Мої вітання» (його тривалість може бути від 1-2 тижнів до 1 місяця). Одним з елементів проекту може бути створення дітьми з батьками квітки вітальних слів своєї сім'ї, оформлюючи її картинками та фото. У кінці роботи над проектом з усіх квітів можна створити галявину «Мої вітання». Запропонуйте використовувати іншомовні слова-привітання. У процесі виконання проекту щодня доречно обговорювати те нове, що діти взнали про ритуали вітання, своє ім'я тощо. Наприкінці дня протягом виконання проекту спонукайте дітей до вживання ніжних форм звернення, а зранку обговорювати ці моменти з батьками і дітьми.

РОДЗИНКИ ДОСВІДУ

Залучити до участі у програмі батьків можна через дітей. Оголошуючи домашнє завдання, скажіть, що якщо їхні мами і тата візьмуть участь в його виконанні (прочитають чи складуть казку, виготовлять щось разом з дітьми тощо), дитина отримує приз.

Наприкінці тижня проведіть повторне підсумкове самодослідження, запросивши дітей знову заповнити такі самі таблиці, як під час вступного заняття до теми і прослідкувати зміни.

Інформаційна скринька для вихователя

1. Додаткова інформація про традиції привітання.
2. М. Пляцковський «Гей, ти!»
3. Вітальні вірші.
4. С. Козлова «Дружба».

5. В. Сухомлинський «Скажи людині доброго дня».
6. Мексиканська казка «Ввічливий кролик».

Мультфільми, які доцільно проглянути та обговорити разом із дітьми, звертаючи увагу на культуру привітання і ритуали знайомства:

1. «Козлик і віслючок» – привітання вдома у Козлика.
2. С. Козлов «Трям, здравствуйте!» – привітання героя і пісенька
3. «Попелюшка» – момент прибуття героїні до королівського палацу.
4. «Кіт у чоботях» – момент вітання короля і людожера.
5. «Золота антилопа» – момент привітання падишаха.

ДЕНЬ 2. ПОДЯКА

СЦЕНАРІЙ ПРОЖИВАННЯ ТЕМАТИЧНОГО ДНЯ

Ідея дня

Кожній людині у житті нерідко потрібна допомога, участь, увага інших. Тому так багато підстав для щирої подяки тим, хто робить тобі добро.

Розгорнута програма дня

Ранок

Під час прийому дітей запрошуйте їх до привітання з дорослими і дітьми, запитуйте про справи, настрої і стимулюйте їх до подібних запитань.

Щоб створити незвичайну атмосферу цього дня можна запропонувати дітям підготувати невеличкі кольорові кульки, цукерки або смайлики, а потім вітати кожного, хто приходить у групу, – вручити повітряну кульку, на якій намальована посмішка. Обов'язкові умови – посміхнутись, привітатись, називаючи ім'я дитини. Попросіть дітей звернути увагу на те, чи всі подякують за кульку і якими словами.

Буде добре, якщо в процесі ранкового привітання ви запрошуєте дітей подякувати сонечку (якщо сонячно) і дню за гарний початок і побажати подумки всім, перш за все своїм рідним, гарного настрою, здоров'я і добрих справ.

Закріпіть на «робочій» стіні картки зі словами «Дякую», «Будь ласка», «Спасибі», «Прошу». Доречно назвати надруковані слова дякування разом із дітьми.

Інтегроване заняття «Подяка»

Очікувані результати заняття

Після заняття діти зможуть:

- пояснювати, у яких ситуаціях життя і як треба дякувати;
- вживати різні формули подяки та обирати одну з них в залежності від ситуації;
- виконувати пропоновані дії за інструкцією.

Обладнання та матеріали

Д/м: сюжетні картинки до теми. Р/м: піктограми, кольоровий папір, старі журнали з літерами.

Хід роботи на занятті

1. Почніть заняття з читання стартового тексту

У день народження Максимка батьки подарували йому іграшковий мотоцикл. Їм так приємно було б почути, як синок зрадів подарунку, але Максимко схопив іграшку і побіг гратися. «Краще б пожежну машину подарували, але й мотоцикл непогано», – подумав хлопчик.

Бабуся, яка приготувала святковий пиріг, уявляла, як зрадіє онучок, як обніме і поцілує її. Проте Максимко навіть не підійшов до бабусі, здалека муркнувши, мовляв, ще не хочуть їсти.

Оксанка, Максимкова подруга і сусідка, цілий вечір малювала йому листівку, думала, як йому буде приємно. Зранку вона зайшла привітати його. Але Максимко, схопивши листівку, кинув її на стіл і продовжував гратися.

У садочку вихователька Ніна Іванівна разом з дітьми вручила Максимкові красиву книжку. Він швидко відніс її до своєї шафи і навіть не розглядав її.

І тільки ввечері, коли тато запитав, як пройшов день народження, як раділи цьому дню близькі і друзі, Максимко пригадав, що ніхто й не радів. «Чому?» – здивовано подумав хлопчик, – «Чому ніхто не радів за мене?!».

Запитайте дітей: *Пригадайте тих, хто хотів зробити Максимкові приємне. Про що вони думали, готуючи свій подарунок? Що вони відчували, дивлячись на те, як Максимко прийняв їхній подарунок? Як би ви відповіли Максимкові на його останнє запитання? Як мав би, на вашу думку, поводитись Максимко? Що сказати?*

2. Запросіть дітей до виконання вправи «Вибір» (вступне самодослідження). Перед вправою підготуйте картку вибору для кожної дитини з її ім'ям. На кожне з кіл в залежності від відповіді дитина має наклеїти кружечок з паперу зеленого (так, завжди) або жовтого (іноді) кольору, або залишити його білим (ні, не знаю).

Вступне самодослідження

1. Я вважаю, що потрібно дякувати іншим за те, що вони роблять для мене.
2. Коли мені щось дарують, я дякую за подарунок.
3. Я дякую іншим людям за допомогу і підтримку.
4. Для мене приємно подякувати за щось, що для мене зробила якась людина.

3. Запросіть дітей послухати оповідання В. Сухомлинського «Навіщо кажуть спасибі?» (див. матеріал в інформаційній скриньці). Потім обговоріть з дітьми: *навіщо кажуть спасибі? Коли можна почути слова вдячності? (поступився місцем в автобусі...; допоміг мамі..., бабусі ...; допоміг виховательці ...; пригостив друга..., поділився з другом) Коли і кому ми говоримо слова вдячності? Хто потребує наших слів вдячності? За що ми можемо дякувати незнайомим людям?*

4. Організуйте роботу дітей над картинками із зображенням дій, до виконання яких ви їх запрошуєте.

Дія 1. Дякую за подарунок

Запитайте дітей: що вони бачать на першій картинці? Чим відрізняється поведінка дітей на другій картинці? Як правильно поводитися, коли тобі щось дарують? Які слова варто говорити?

Попросіть когось з дітей пояснити, що треба говорити, коли приймаєш подарунок, що треба зробити, якими мають бути слова і жести (достатньо просто подякувати; сказати і посміхнутися), а що треба сказати, коли тобі подякували за подарунок.

Далі попросіть їх розіграти кілька простих ситуацій з ляльками на вручення подарунків і подяку.

Запросіть дітей розповісти, як кожен і кожна з них може діяти у подібній ситуації і допоможіть їм сформулювати наміри, починаючи зі слів: «Тепер я буду...»

Дія 2. Дякую за допомогу і підтримку

Запитайте дітей: *що вони бачать на першій картинці? Що скаже мама дітям, коли вони закінчать свою працю? Чому? Що вони можуть їй відповісти? А що можна побачити на другій картинці? Що скаже дівчинка старшому хлопцю? Чому? Що він може їй відповісти?*

Попросіть когось із дітей пояснити, що треба говорити, коли хтось допомагає тобі щось зробити, якими мають бути слова і жести. А в яких ситуаціях нам потрібна підтримка (коли нам важко, коли щось трапилось)? Що треба сказати, коли нас підтримали?

Далі попросіть їх розіграти кілька простих ситуацій з ляльками на те, як дякують за допомогу і підтримку.

Завершіть цю роботу, запросивши дітей розповісти, як кожен і кожна з них може діяти у подібній ситуації і допоможіть їм сформулювати наміри, починаючи зі слів: «Тепер я буду...».

5. Запросіть дітей до виконання вправи «Каруселька»: діти, стоячи у двох колах, управляються в умінні застосовувати формули подяки і відповіді на них. Кожна дитина, стоячи напроти партнера партнерки вимовляє приємні слова, закінчуючи речення: «Мені подобається, що ти...» і називає якусь гарну якість партнера/чи партнерки. Її співрозмовник дякує йому і у свою чергу висловлює комплімент. Потім переходить за сигналом виховательки (наприклад, певний звук) до іншого партнера чи партнерки і вправа повторюється знову.

6. Наприкінці заняття можна запросити дітей до образотворчої діяльності: наприклад, вирізування серця з кольорового паперу. На серці з літер, вирізаних з журналів – ім'я друга, подруги. Діти дарують один одному паперові серця і висловлюють подяку. Обрізки паперу не варто викидати – вони знадобляться для інших дитячих робіт. Після завершення діяльності обговоріть: чи змінився настрій після отримання подарунку?

Як домашнє завдання попросіть дітей розповісти батькам, про що вони дізналися на занятті. Запропонуйте їм попросувати

ти: висловлювати слова подяки, коли їм щось дарують, коли їм допомагають або підтримують.

Скажіть, що наступного ранку вони зможуть розповісти всім у групі про свій досвід.

Прогулянка

Для закріплення пропонованих дій можна надавати доручення, які передбачають взаємодію і взаємодопомогу дітей, обов'язково звертаючи увагу на вживання відповідних мовленнєвих форм. Під час прогулянки доречним буде обговорення у вигляді індивідуальних розмов досвіду дітей, пов'язаних із ситуаціями, коли люди можуть потребувати допомоги і надавати її, а також способів висловлення подяки іншій людині.

Обговоріть із дітьми, кому ми можемо подякувати за гарний настрій, за чисте подвір'я, за оформлення майданчика, за відремонтовані або помиті іграшки. Організуйте відповідні ситуації, в яких діти змогли б висловити слова подяки.

Друга половина дня

Пропонуємо організувати сюжетно-рольові ігри «Сім'я», «Крамниця» або якісь інші з обов'язковим використанням формул дякування. Участь вихователя в цих іграх з метою опосередковано нагадати дітям способи звертання, вияву співпереживання, подяки, стимулює аналогічні дії дітей.

У куточку самостійної художньої діяльності пропонуємо привернути увагу дітей до матеріалів для образотворчої діяльності: завдання може бути таким: діти розглядають обличчя людей з певними емоціями та домальовують ситуацію, яка б могла викликати ці емоції.

Можливим є перегляд мультфільму «Просто так». Після перегляду варто обговорити: *про що мультфільм? Хто перший зробив добру справу? Як змінювався настрій персонажів? Чи приємно дарувати добро людям? Чи потрібні причини, щоб зробити комусь добро?*

Наприкінці дня можна попросити дітей звернути увагу на настрої батьків і близьких, які їх будуть забирати із садочка, запропонувати поцікавитися станом, запропонувати свою допомогу; нагадати завдання заняття щодо прояву уваги та подяки рідним і близьким.

Методичні поради щодо формування звичок протягом наступних тижнів

Перші дні після тематичного бажано контролювати вживання дітьми формул дякування у контексті різних видів діяльності. Обговорення з дітьми виконання ними домашнього завдання, реакції дорослих, їхніх особистих вражень є надзвичайно важливим.

З метою підтримки в дітей позитивних емоцій у групі впровадьте такі методи: *різнокольоровий дощик* (1,5–2-метрові різнокольорові стрічки, прикріплені до малого обруча, що підвищений на зручній висоті до стелі), *кольорові релаксаційні світильники*, альбоми з репродукціями картин відомих художників тощо. Вихователь може показати дітям приклад запрошення сумної чи сердитої дитини переглянути ілюстрації, пройтись крізь дощик, посидіти перед світильником.

Щоденно *обговорюйте з дітьми, хто, які дії з пропонуванних, виконував протягом минулого дня, як це вийшло, що було цікавим тощо*. Стимулюйте всіх до розповідей, а головне – до дій, пам'ятаючи, що лише виконання реальних дій за власним бажанням може забезпечити їх поступове закріплення у цінності та поведінкові звички!

Організуйте у групі скриньку добрих справ, куди протягом тижня будуть збиратись ініційовані дітьми добрі справи у малюнках, розповідях, записаних вихователем, за які вони одержали подяку.

Давайте дітям доручення під час режимних моментів, які передбачають взаємодію і взаємодопомогу дітей, постійно нагадуючи про словесні форми звернення, дякування, прохання.

Стимулюйте виконання дітьми ритуалів дякування у контексті різних видів діяльності.

Організуйте роботу в парах та підгрупах під час образотворчої діяльності, що спонукатиме дітей до взаємодії (надання взаємодопомоги, вимушене користування одними ножицями, одним пензлем тощо), але з обов'язковим виконанням ритуалів дякування.

Запропонуйте дітям вправу «Подякуй герою казки чи мультфільму» (суть її полягає в тому, що вихователь дістає зі скрині зображення казкового героя (можливі персонажі: Шапокляк, Снігова королева, Попелюшка, Карлсон, Чебурашка та ін.), а діти згадують за що їм можна подякувати за змістом казки та висловлюють слова подяки.

Розмістіть в інформаційному куточку подяки батькам за те, що *вчасно приводять дітей, сумлінно ставляться до завдань, вчать із дітьми вірші тощо* та адресні подяки батькам за *відремонтовані іграшки, стільці, за зроблені посібники, за участь у суботниках тощо*.

Наприкінці тижня проведіть повторне підсумкове самодослідження, запросивши дітей ще заповнити такі самі таблички, як під час вступного самодослідження і прослідкувати зміни.

Інформаційна скринька для вихователів

1. Додаткова інформація про традиції дякування «26 листопада – День подяки в США».
2. В. Сухомлинський «Навіщо кажуть «спасибі»?
3. С. Козлов «Большое спасибо».
4. Є. Пермяк «Две пословицы!».
5. В. Осеева «Синє листя».
6. М. Носов «Бобик в гостях у Барбоса».

Мультфільми, які доцільно проглянути та обговорити разом із дітьми, звертаючи увагу на формули подяки:

1. «Бобик в гостях у Барбоса».
2. «Дванадцять місяців» за С. Маршаком.

ДЕНЬ 3. ДОПОМОГА І ПІДТРИМКА СЦЕНАРІЙ ПРОЖИВАННЯ ТЕМАТИЧНОГО ДНЯ

Ідея дня

У всіх людей різні можливості: є сильні і слабкі, дорослі і маленькі, здорові або хворі. Ті, хто сильніші, допомагають слабким, а дорослі – малечі. Якщо не можеш справитися з якоюсь дією сам, завжди можна попросити когось про допомогу. Якщо бачиш, що хтось потребує допомоги, не будь байдужим, запропонуй допомогу і допоможи.

Розгорнута програма дня

Ранок

Із самого ранку запросіть дітей звертати особливу увагу на те, як дорослі (батьки, вихователь) допомагають дітям роздягатися. Зверніть увагу дітей на те, чи просять допомоги ті, кому допомагають роздягнутися батьки, чи можуть діти впоратися самостійно з цими діями. Коментуючи та обговорюючи результати спостереження, зверніть увагу дітей на різницю між «допоможи мені» і «зроби за мене». Наведіть приклади.

Коли збереться переважна більшість дітей, обговоріть з ними, чому важлива допомога в різних справах, запросіть розповісти про власний досвід, коли діти потребували допомоги й одержали її від інших людей.

Заздалегідь закріпіть на «робочій» стіні картки зі словами «Будь ласка! Допоможи мені! Давай допоможу! Давай разом! Прошу!»

Протягом дня ви разом із дітьми неодноразово можете називати надруковані слова-звернення про допомогу, щоб полегшити їм запам'ятовування образу цих слів і впізнавання їх серед інших.

Можна обговорити з дітьми символи допомоги або потреби в допомозі, підтримці, які будуть діяти в групі. Це можуть бути,

наприклад, прапорець певного кольору чи з символічним зображенням (дзвіночок – «Почуй мене!», червоний хрест як символ милосердя, рука – «Простягни свою руку» чи щось інше). Добре буде, якщо діти свідомо сприймуть символічне значення того чи іншого знаку і домовляться про розташування його у групі.

Інтегроване заняття «Допомога і підтримка»

Очікувані результати заняття

Після заняття діти зможуть:

- пояснювати, чому і як треба допомагати іншим;
- вживати різні формули звернення про допомогу та форми пропозиції допомоги іншим, обирати одну з них в залежності від ситуації;
- виконувати пропоновані дії за інструкцією.

Обладнання та матеріали

Д/м: сюжетні картинки до теми № 1-2, предмети одягу та взуття. Р/м: кружки зелені і жовті, аркуші паперу, кольорові олівці. Роздаткові картинки для роботи в малих групах.

Хід роботи на занятті

1. Почніть заняття з читання стартового тексту

Оксанці дуже сподобалась казка про зайчика, якому різні звірі допомагали звільнити хатку від хитрої лисиці. Як по-доброму вчинили звірі: побачили, що Зайчик плаче, і запропонували свою допомогу. Оксанка також вирішила допомагати іншим.

Стали діти збиратися на прогулянку. Побачила Оксанка, як Марійка сопе, вдягаючи колготки, і вирішила їй допомогти. Стала тягти колготки до себе, а Марійка упирається, не віддає, та ще й голосить почала. «Отак тобі! – Думає Оксанка. – З тієї допомоги одні неприємності!»

Запитайте дітей: *Як думаєте, чому Оксанці не вдалося допомогти Маріїці? Чому Марійка так зреагувала на дії Оксанки? Чи потребувала вона допомоги? Що треба було зробити Оксанці? Як вона мала запропонувати свою допомогу?*

Потім поставте перед ними додаткові запитання: *Як ми визнаємо, що людина потребує допомоги? У яких випадках не треба чекати, поки людина або тварина попросить про допомогу? Чому обов'язково попередити про свої наміри, тобто запропонувати свою допомогу? Якщо деякі норми викликають у дітей складності – дайте необхідні пояснення. Але насамперед запрошуйте бажаючих дітей з групи пояснити те, що незрозуміло.*

2. Запросіть дітей до виконання вправи «Вибір» (вступне самодослідження). Перед вправою підготуйте картку вибору для кожної дитини з її ім'ям. На кожне з кіл в залежності від відповіді дитина має наклеїти кружечок з паперу зеленого (завжди) або жовтого (іноді) кольору або залишити його білим (не знаю).

Вступне самодослідження

1. Я знаю, як можна попросити когось про допомогу і як запропонувати допомогу.

2. Коли я не можу щось зробити самостійно, я прошу допомоги мені.

3. Коли я бачу, що комусь потрібна допомога, я запропоную допомогти.

4. Допомогати іншим – важливо для мене.

Скажіть дітям, що вони мають обдумати твердження і зробити свій вибір швидко і чесно. Прочитайте їм твердження і допоможіть виконати роботу, як зазначено вище.

Після закінчення попросіть кількох дітей пояснити свій вибір за кожним твердженням. Бажано, щоб пояснення давали діти, відповіді яких за кольором є різними. Уникайте оцінного коментування вибору дитини, щоб допомогти їй усвідомити необхідність змін у власній поведінці. Дякуйте дітям за пояснення їхнього вибору.

3. Коротко розкажіть дітям про людей, які професійно допомагають іншим у скрутних ситуаціях – лікарів, пожежних, міліціонерів, рятувальників тощо, використовуючи наочність та матеріал в інформаційній скриньці. Поясніть, що крім таких особливих ситуацій, допомогу та підтримку іншому може надати будь-яка небайдуже людина. Для цього треба діяти за принципом: «Можу допомогти – допомагаю». Якщо дитині не під силу допомогти самій, вона має звернутися до інших, тобто не ігнорувати чужу біду.

4. Організуйте роботу дітей у малих групах над картинками із зображенням дій, до виконання яких ви їх запрошуєте.

Дія 1. Пропоную допомогу і підтримку

Запитайте дітей: що вони бачать на першій картинці? Хто з дітей потребував допомоги і чому? Що відбувається на другій картинці? Чому дівчинка потребувала допомоги? Як хлопчик міг запропонувати свою допомогу дівчинці? Як могла вона попросити про допомогу свого товариша? Які слова варто говорити тому, хто просить про допомогу? А тому, хто пропонує допомогти?

Далі попросіть їх розіграти кілька простих ситуацій: «Не можу застібнути блискавку на куртці», «Не можу зашнурувати черевик», «Руки в милі, допоможи підняти рукава светра», «Не можу дістати книжку з верхньої полиці».

Запросіть дітей розповісти, як кожен і кожна з них тепер буде діяти у подібній ситуації і допоможіть їм сформулювати наміри, починаючи зі слів: «Тепер я буду...»

Дія 2. Прошу про допомогу

Запитайте дітей: що вони бачать на першій картинці? Що трапилось з дівчинкою? Чому, як ви думаєте, це трапилось? Як треба було вчинити цій дівчинці? Чим відрізняються дії хлопчика на другій картинці? Хто з дітей вчиняє більш правильно? Чому ви так думаєте? Якими словами можна попросити про допомогу?

Далі попросіть дітей розіграти кілька простих ситуацій: запропонувати помічнику вихователя допомогти роздати посуд до сніданку; запропонувати допомогу виховательцю роздати матеріал до заняття; запропонувати допомогу дитині, яка не вміє зав'язувати шнурки тощо.

Завершіть цю роботу, запросивши дітей розповісти, як кожен і кожна з них тепер буде діяти у подібній ситуації, і допоможіть їм сформулювати наміри, починаючи зі слів: «Тепер я буду...»

5. Запросіть дітей до виконання вправи «Прошу тебе»: діти стоять у колі, по черзі звертаються до когось із проханням щось пояснити, вправляються в умінні просити про допомогу, дотримуючись правил:

- дивитися в очі тому, до кого звертаєшся;
- звертатися до людини по імені;
- просити спокійним, лагідним голосом;
- вживати ввічливі слова.

Варіанти прохань: пояснити, де знайти у групі певний предмет; в якій послідовності виконати ті чи інші дії; яким кольором намалювати тощо.

6. На завершення запропонуйте дітям виконати завдання на прохання товариша. Для цього запросіть дітей об'єднатися в пари. Один з дітей може запропонувати допомогти зробити малюнок, ліплення, аплікацію для подарунка або попросити партнера допомогти виконати малюнок чи аплікацію. Варто нагадати дітям про правила ввічливого звернення про допомогу та необхідність дякувати.

Як домашнє завдання попросіть дітей розповісти батькам, про що вони дізналися на занятті. Запропонуйте їм поспробувати:

- *упродовж дня ввічливо звертатися по допомогу до близьких або друзів, якщо не можеш впоратися сам;*
- *пропонувати допомогу одноліткам протягом дня у садочку, коли це необхідно;*
- *пропонувати свою допомогу батькам і рідним у домашніх справах.*

Скажіть, що наступного ранку вони зможуть розповідати всім у групі про свій досвід.

Прогулянка

У роздягальні доцільно привернути увагу дітей до тих, кому потрібна допомога (застібнути замок, гудзик, зав'язати шарф тощо), радьте дітям пропонувати свою допомогу.

Під час прогулянки можна організувати прибирання ігрового майданчика. Намагайтеся привертати увагу дітей до ситуацій, коли будь-кому потрібна допомога. Важливо звернути увагу на існування різних формул: «*Давайте я вам допоможу. Я можу допомогти? Можливо, вам потрібна допомога? Прошу вас, допоможіть мені. Я не можу... Допоможіть, будь ласка*». Обговорюйте з дітьми, для яких ситуацій, які саме мовленнєві формули підходять найкраще.

Друга половина дня

У колі дітей можна обговорити, що відчували діти, які просили про допомогу і отримували її; які допомагали іншим; які потребували допомоги, але не попросили про неї; як реагували інші на прохання і пропозиції. У бесіді варто ще раз звернути увагу дітей на вміння дякувати за надану допомогу. Далі, за бажанням, можна розіграти з дітьми кілька варіантів пропонування і надання допомоги стороннім людям, а потім обговорити їх, наприклад:

- 1) у старенької людини в тролейбусі розсипалися яблука;
- 2) дитина на вулиці розгублено когось шукає;
- 3) у товарища зламалась іграшка.

Проведіть з дітьми психогімнастику* «Олена допомогла пєсику». Вправа розігрується всіма дітьми, які по черзі виконують всі три ролі, або ці ролі можуть бути розподілені між дітьми у трійках.

«Пєсик Тузик біг по городу і поранив лапку. Він тужливо завив, ліг на траву і став лизати хвору лапку. Коля побачив Тузика, подивився на його лапку і побіг грати у футбол. Через деякий час пєсика побачила Олена. Вона помітила, що він лиже лапку, помазала її зеленою і забинтувала. Тузик у вдячність лизнув Олену в щічку.»

Продовжити діяльність можна запросивши дітей до театралізованих ігор з ляльками настільного театру. Завдання може бути таким – розіграти казку «Зайчикова хатка», в якій зайчик просить звірів допомогти йому звільнити хатку від лисиці.

Наприкінці дня можна запросити дітей до перегляду фільму за казкою С. Маршака «Дванадцять місяців» з обговоренням поведінки принцеси, яка не вмєла просити, і дівчинки, яка звернулася до братів-місяців за допомогою і одержала все, що просила. Обов'язково звернути увагу дітей на необхідність подякувати за допомогу.

* **Психогімнастика для дошкільнят** останнім часом стає дуже популярною. Передусім, вона корисна для дітей, у яких спостєрається надмірна стомлюваність і виснажуваність, замкнутість або непосидючість, запальність, агресивність. Особливо важливі такі заняття у наш час, адже навантаження на дошкільнят і школярів постійно зростають, а кількість відпочинку, емоційної і рухової розрядки зменшується.

У психогімнастику для дошкільнят входять спеціальні етюди, ігри і вправи, завдання яких — розвиток і корекція різних компонентів дитячої психіки: насамперед пізнавальної та емоційно-особистісної сфери.

Під час вправи вихователь повільно читає текст, а діти імітують рухи, про які йдеться. Щоб заняття мали максимальний ефект, краще проводити їх в групах по 6 дошкільнят. Але можна проводити заняття і удвох з будь-якою мамою, якщо немає інших варіантів.

Методичні поради

щодо формування звичок протягом наступних тижнів

Щоб досягти змін у поведінці дітей, бажано протягом наступних двох тижнів планувати обговорення з дітьми набутого ними досвіду у ввічливому зверненні про допомогу та пропонуванні допомоги.

Запрошуйте дітей виконувати відповідні дії під час спеціально створених ситуацій і під час індивідуальної роботи. Регулярні повторення протягом дня ситуацій, пов'язаних з допомогою, дадуть змогу сформувати у дітей звички діяти відповідним чином. Бажано не менше 2-3 разів *щодня* обговорювати з дітьми їхній власний досвід, який вони набувають за межами дошкільного закладу: кому допомагав, до кого звертався за допомогою, що сказав, як це відбувалося, як вони почувалися.

Можна поступово створити у групі квітку допомоги, кожна пелюстка якої – це конкретна дія – допомога.

Залежно від пори року можна організувати захід «Допоможемо природі (деревам, квітам, птахам)». Обговоріть із дітьми, як дякує нам природа.

Ініціюйте проведення у дитячому садку конкурсу «Краща годівничка», «Краща шпаківня» тощо.

Щоденно важливо акцентувати увагу дітей на виявленні уважного ставлення до інших і реагуванні на тих, хто потребує допомоги, зверненні про допомогу, з використанням для цього різних ввічливих слів.

Запрошуйте дітей не лише вітатись із співробітниками дошкільного закладу, знайомими, запитувати в них, як справи, а й пропонувати їм свою допомогу. Можна використовувати для цього будь-які можливості: час прогулянок, індивідуальні, парні доручення, завдання, що передбачають взаємодію з різними людьми (дорослими, дітьми) у дошкільному закладі *запропонувати допомогу..., попросити допомогти...* тощо.

Щоденно (у ранковий чи вечірній час, на прогулянці, можливо навіть на занятті, якщо це можна вписати в сценарій заняття) програвайте з малими групами дітей різноманітні кому-

нікативно-мовленнєві ситуації, об'єднані темами: «Андрійко-неумійко» (лялька Андрійко не вміє одягнутися, не вміє чистити зуби – що сказати, як допомогти; «Не встигаю» (вихователь потребує допомоги: як підійти, що сказати, що запропонувати), «Допоможіть зорієнтуватися» (вперше в бібліотеці/книжковому магазині/в лікарні/з батьками на відпочинку: кого і як попросити про допомогу, про що запитати, до кого не варто звертатися по допомогу тощо).

Корисними є мовленнєві вправи на закріплення набутих умінь з опорою на картинки: «Встав слово» (розсипалися кубики – що сказати; покупець у супермаркеті не може дотягтися до товару; батьки, заходячи в дитячий садок, просять покликати дитину тощо); «Будь уважним!»: вихователь швидко вимовляє звернення з проханням, в яке діти мають вставити ввічливе слово «Будь ласка», «Прошу вас», «Будьте ласкаві» (за кожне слово – фішка. Виграв той, у кого більше): «Продовж речення» (Коли я не можу сам впоратися, прошу...; коли бачу, що людина розсипала речі, пропоную; коли бачу, що дитина не може застібнути гудзика, пропоную...; коли не вмію щось робити, прошу про допомогу, а потім...) тощо. Їх можна включати як на заняттях будь-якого виду, так і в повсякденній практиці спілкування з дітьми, плануючи як індивідуальну роботу з дітьми 2–3 рази на день.

Під час керування ігровою діяльністю дітей запрошуйте їх до створення ситуацій прохання про допомогу та пропонування допомоги для автоматизації виконуваних дій.

Протягом двох наступних тижнів для закріплення навички вітатися бажано включити такі елементи (на вибір) у сценарії загальногрупових занять з дітьми.

На одному із занять з ознайомлення з довір'ям, розвитку мовлення на основі художньої літератури прочитайте дітям казку В. Сутеева «Яблуко» та обговоріть її. Читання італійської казки «Лінива Бручоліна» також допоможе дітям засвоїти формули ввічливого прохання про допомогу.

Розгляньте з дітьми сюжетну картину із серії «Зустріч у кав'ярні» (серія «Вчимося розповідати» А. Богуш, Н. Гавриш),

запропонуйте дітям скласти віртуальні діалоги, в яких герої могли б звернутися за допомогою одне до одного, яка б між ними могла відбутися розмова).

Як один з елементів заняття запрошуйте дітей «озвучувати» знайомі дітям мультфільми (звук вимкнено), говорити за героїв слова прохання, аналізувати жести, міміку, які супроводжують слова прохання.

Організуйте перегляд мультфільму «Чебурашка та крокодил Гена» з обговоренням поведінки Шапокляк, акцентуючи увагу на змісті її пісеньки «Хто людям допомагає...».

Запропонуйте дітям гру «Допоможи казковому герою»: діти уявляють, чим вони могли б допомогти герою за змістом казки і як запропонувати свою допомогу.

При включенні на початку чи в кінці занять вправи «Каруселька», пропонуйте дітям такі ситуації, попередньо визначившись у ролях: «Уявіть, що ви хочете звернутися до продавця, щоб допоміг вибрати іграшку», «Уявіть, що ви вперше прийшли в дитячий садок і просите допомогти вам, зрозуміти що до чого», «Уявіть, що ви зустріли сусідку, яка розсипала газети, запропонуйте їй допомогу».

Запрошуйте дітей до театралізації за казкою «Колосок», в яку введіть ситуації прохання Півника до мишенят про допомогу.

На одному із занять запропонуйте дітям літературну творчу вправу за казкою «Колобок», змінивши сюжет казки так, щоб Колобок не втік, а загубився в лісі і звертався до звірів за допомогою знайти дорогу додому. Нагадайте дітям правило, що за допомогою до незнайомців вони можуть звертатися тільки у надзвичайних ситуаціях.

Можна прочитати та обговорити з дітьми ставлення до прохання про допомогу на основі тексту А. Коцюбинського «Артист», звернути увагу дітей на неприпустимість ігнорування звернення про допомогу.

Здійсніть спільно з батьками міні-проект «Наші діти – помічники» (його тривалість може бути 1-2 тижні). Результатом його може стати складання спільного альбому фотографій або

малюнків про те, як діти допомагають своїм рідним. У процесі виконання проекту щодня доречно обговорювати нові елементи альбому, закріплювати правила звернення чи надання допомоги. Наприкінці виконання проекту спонукайте дітей намагатися самостійно виконувати ті дії, з якими вони можуть впоратися, а зранку обговорювати ці моменти з батьками і дітьми.

Наприкінці другого тижня проведіть повторний підсумкове самодослідження, запросивши дітей знову заповнити такі самі таблички як під час вступного самодослідження і прослідкувати зміни.

Інформаційна скринька для вихователя

1. А. Коцюбинський «Артист».
2. Казка В. Сутеева «Яблуко».
3. Українська народна казка «Колосок».
4. Казка С. Маршака «Дванадцять місяців?»
5. Оповідання В. Осеевої «Сніданок».
6. Українська народна казка «Зайчикова хатка».

Мультфільми, фільми, які доцільно проглянути та обговорити разом із дітьми, звертаючи увагу на відповідні моменти:

1. «Дванадцять місяців» – момент розмови принцеси зі своїм учителем про силу прохання; момент, коли принцеса мусить звернутися до солдата за допомогою; момент звернення за допомогою бідної дівчинки до братів-місяців.

2. «Снігова королева» – моменти прохання Герди про допомогу у чарівниці; у королівських воронів; у маленької розбійниці – звернути увагу на те, за допомогою яких жестів, міміки, слів дівчинка зверталася з проханням про допомогу.

3. «Нікудишко», як він допомагав усім, і чи він справжди Нікудишко.

4. «Чарівний горох» – хто кому і як допомагав звільняти Оленку.

Тема 2. РЕСУРСИ

Тема «Ресурси» є дуже важливою для введення дітей у поняття ресурсозберігаючої поведінки. Повторне використання ресурсів, їх заощадження та зберігання є ознакою сталого розвитку суспільства і високого рівня екологічної свідомості людей. Окрім того, ощадливе ставлення до всього, що ми маємо і використовуємо, означає і можливість більш економічно ефективного господарювання як у власній оселі, так і у державі.

Після опрацювання теми діти зможуть:

- 1) розповідати про важливість заощадження ресурсів;
- 2) описувати доступні для себе шляхи ресурсозбереження;
- 3) дослідити власні звички щодо використання ресурсів;
- 4) виконувати самостійно прості дії щодо збереження доступних їм ресурсів.

ДЕНЬ 1. МОЇ ІГРАШКИ СЦЕНАРІЙ ПРОЖИВАННЯ ТЕМАТИЧНОГО ДНЯ

Ідея дня

Іграшки – твої друзі. Вони допомагають цікаво проводити час, знаходити собі друзів. Але інколи їх занадто багато і улюбленими стають лише ті з них, з якими ти граєш. А непотрібні – засмічують довкілля!

Тож цікаво не тому, кому купують все нові іграшки, а тому, хто вміє грати з тими, що вже є.

Розгорнута програма дня

Ранок

Під час ранкових бесід запросіть дітей розповісти про свої іграшки, що в них є вдома, про улюблені ігри, з ким діти гра-

ють у різні ігри. Стимулюйте дітей розпитати про іграшки та ігри у своїх товаришів і батьків, інших дорослих.

Спонукайте дітей, об'єднавшись у спільну гру, наприклад, з м'ячем, ініціювати нові ігрові дії. Зверніть їхню увагу на те, якими різноманітними вони можуть бути, запропонуйте дітям розповісти про відчуття від спільної гри. Від нових варіантів застосування звичної іграшки.

Закріпіть на «робочій» стіні картки зі словами «Гра», «Іграшка», «Кубики», «М'яч», «Лялька», «Машина». Доречно назвати надруковані слова разом із дітьми.

Інтегроване заняття «Граємо разом»

Очікувані результати заняття

Після заняття діти зможуть:

- пояснювати, чому треба грати «старими іграшками» та обмінюватись ними;
- придумувати нові способи гри зі знайомими іграшками;
- пропонувати обмін іграшками і домовлятись.

Обладнання та матеріали:

Д/м: сюжетні картинки до теми № 4, гімнастична палка, м'яч; Р/м: кубики, лічильні палички, предметні картинки, фішки.

Хід роботи на занятті

1. Почніть заняття з читання стартового тексту

У Максимка сталася біда! У його пожежної машини зламалися колеса. І сьогодні, коли Максимко з мамою зайшли у магазин іграшок за новою батареєю для роботи, він, побачивши на вітрині таку ж саму машину, почав просити матусю негайно придбати йому цю іграшку. Скільки мама не пояснювала, що не варто купувати ще одну машину і в неї нема грошей – нічого не допомогло. Хлопчик відчував себе найнещаснішим! Максимко підняв галас на весь магазин, розсварився з мамою, образив її.

Увечері в гості до Максимка зайшла Оксанка, його подружка і сусідка. Хлопчик ще відхлипував, сумуючи за пожежною машиною. Дівчинка взяла в руки зламану машину і раптом запропонувала: «Давай ми їй нові колеса зробимо з картону, а потім побудуємо гараж для всіх твоїх машин». Діти поміркували, як зробити все правильно, а потім цілий вечір грали разом. Перед сном Максимко попросив пробачення у матері за свою поведінку і заснув спокійним, адже тепер він знав секрет цікавої гри.

Запитайте дітей: *Про що Максимко просив маму в магазині? Як поведив себе хлопчик, коли мама відмовилась купувати нову іграшку? Чому він не хотів гратись старими іграшками? Як би ви заспокоїли Максимка і спробували його переконати? Що стається із старими іграшками? Чому не можна придбати всі іграшки, які забажається? Який секрет узнав хлопчик про цікаву гру?*

2. Запросіть дітей до виконання вправи «Вибір» (вступне самодослідження). Перед вправою підготуйте картку вибору для кожної дитини з її ім'ям. На кожне з кіл в залежності від відповіді дитина має наклеїти кружечок з паперу зеленого (завжди) або жовтого (іноді) кольору, або залишити його білим (не знаю).

Вступне дослідження

1. Я знаю, чому не варто постійно купувати нові іграшки.
2. Я вмію придумувати цікаві ігри з іграшками, які є в мене.
3. Мені подобається обмінюватися іграшками з друзями.
4. Мені подобається ремонтувати старі іграшки і знову використовувати їх.

3. Запросіть дітей послухати оповідання В. Осеевої «Сторож». Потім обговоріть з дітьми: *чому діти назвали хлопчика сторожем? Чому нудьгував хлопчик, хоч у нього було багато іграшок? Як можна було б грати разом з тими іграшками, які хлопчик зберігав? Як запропонувати дітям пограти разом?*

4. Організуйте роботу дітей над картинками із зображенням дій, до виконання яких ви їх запрошуєте.

Дія 1. Граю з «усім»

Запитайте дітей: що вони бачать на першій картинці? Що трапилося з іграшкою? Чому? Що відбудеться, якщо всі діти будуть кожного дня вимагати нові іграшки?

Що вони бачать на другій картинці? У які ігри вони б грали з цими «старими» іграшками? Які іграшки та предмети можна використати для гри «Сім'я»? А для гри «Магазин»? Чого нас навчають автори картинки?

Попросіть когось з дітей пояснити, що можна зробити: коли іграшка зламалася, коли вона вам надоїла, коли однією й тією самою іграшкою хочуть грати одразу двоє дітей.

Запропонуйте дітям розповісти, як кожен і кожна з них може діяти у подібній ситуації і допоможіть їм сформулювати наміри, починаючи зі слів: «Тепер я буду...»

Далі об'єднайте дітей у групи по 2–3 особи, кожна з яких отримає одну з іграшок (м'яч, гімнастична палка, кубики), попросіть їх придумати декілька можливих ігрових дій з цими предметами.

Дія 2. Обмінююся іграшками з друзями та ремонтую їх

Запитайте дітей: що вони бачать на першій картинці? Що, як ви думаєте, роблять діти? Чи ремонтували ви колись іграшки? Чи можна грати з ними після ремонту? Що відбувається на другій картинці? Навіщо вони це роблять? Чи доводилось тобі обмінюватись іграшками з іншими дітьми? Чи було це цікаво?

Попросіть когось з дітей пояснити, які слова потрібні, щоб попросити іграшку в іншої дитини? Що треба сказати, коли хтось хоче пограти іграшкою, якою граєшся ти? Як домовитися про обмін іграшок? Що можна запропонувати, якщо дитина не хоче обмінятися іграшкою? Чому не можна, щоб весь час за тебе про іграшки та гру з іншими домовлялися дорослі: вихователі чи батьки? Чи доводилось їм ремонтувати, оновлювати старі іграшки? Як це було?

Запропонуйте дітям розповісти, як кожен і кожна з них може діяти у подібній ситуації і допоможіть їм сформулювати наміри, починаючи зі слів: «Тепер я буду...»

Далі попросіть їх розіграти кілька простих ситуацій з іграшками, які б потребували обміну іграшками, об'єднання у спільну гру.

Завершіть цю роботу, запросивши дітей виконувати названі дії якомога частіше у відповідних ситуаціях.

5. Запросіть дітей пройти по груповій кімнаті і знайти іграшки, якими зручніше гратися наодинці. Попросіть дати пояс-

нення щодо цього. Потім запропонуйте знайти ігри та іграшки, з якими цікавіше грати разом.

6. Наприкінці заняття можна запросити дітей об'єднатися в невеличкі групи та створити ігрове поле для тематичної гри, зібравши необхідні предмети та іграшки.

Як домашнє завдання попросіть дітей розповісти батькам, про що вони дізналися на занятті. Запропонуйте їм переглянути вдома власний іграшковий «арсенал» і придумати нові ігри, ігрові дії зі старими іграшками, відібрати ті, якими вони можуть помінятися з іншими на деякий час або назавжди, а які хотіли б оновити.

Скажіть, що наступного ранку вони зможуть розповісти у групі про свій досвід.

Прогулянка

Для закріплення вказаних дій можна пропонувати дітям організовувати ігри з іграшками та без них, акцентуючи увагу на тому, за допомогою яких способів діти домовляються про спільну гру та обов'язково звертаючи увагу на вживання відповідних мовленнєвих форм. Під час прогулянки доречним буде обговорення під час індивідуальних розмов досвід дітей, пов'язаний з можливостями використання знайомих іграшок у новому форматі ігор, уведенням нових ігрових ролей у традиційні ігри.

Друга половина дня

Пропонуємо спонукати дітей до сюжетно-рольових ігор за бажанням дітей з обов'язковим використанням засвоєних на занятті дій. Участь вихователя в цих іграх з метою опосередковано нагадати дітям способи запрошення до гри, ініціювання своєї участі у грі дітей стимулює аналогічні дії дітей.

У куточку самостійної художньої діяльності пропонуємо привернути увагу дітей до матеріалів для образотворчої діяль-

ності, які також можуть бути матеріалами для спільної гри: хто намалює більше, швидше, яскравіше.

Проведіть з дітьми психогімнастичні вправи-етюди «Катя і лялька Надійка» і «Петро і цуценя», призначені для показу однією дитиною. Нехай усі дівчатка по черзі побувають в ролі Каті, а хлопчики – в ролі Петра.

*«Подарували ляльку Каті
Катя дуже-дуже рада.
Катя стрибає і скаче,
Другий день вона не плаче!
Катя ляльці шиє плаття
І годує ляльку в хаті.
Її співає коломийки –
Краще всіх її Надійка!»*

*«Петрові цуценя подарували
Цьому він дуже радий!
Він з цуценятком бавиться в саду.
З одної з ним тарілки їсть обід,
І навіть спить з ним на одній подушці».*

Наприкінці дня можна запросити дітей звернути увагу на ігрові куточки групи, пригадати ігри та ігрові ситуації, які траплялися протягом дня, розповісти про них своїм батькам. Варто стимулювати дітей приготуватися обмінятися наступного дня розповідями про домашні іграшки. Запропонуйте дітям розпитати батьків про улюблені іграшки та ігри їхнього дитинства, попросити навчити дітей незнайомих ігор.

Методичні поради щодо формування звичок протягом наступних тижнів

Щоденно варто акцентувати увагу дітей на багатих іграшкових запасах групи, пропонувати придумувати нові способи використання знайомих іграшок. Перші дні після тематичного бажано контролювати застосування дітьми формул звернення

до іншого в ситуації обміну іграшками, запрошення до гри, ініціювання ігрових дій.

Обговорення з дітьми моментів виконання ними домашнього завдання, досвіду діяльності, особисті враження дітей щодо нової поведінки надзвичайно важливі.

З метою підтримки в дітей позитивних емоцій у групі ви можете впровадити такі засоби пізнавально-ігрової діяльності, як *коректурні таблиці* (картки з різною кількістю тематично дібраних предметних картинок), *набори предметних картинок, геометричних дрібнот, різнокольорових кришечок, кульок, кубиків* тощо. Вихователь може показати дітям приклад запрошення сумної чи сердитої дитини пограти разом, запропонувати цікавий ігровий сюжет, поділитися іграшкою.

Доцільним є перегляд мультфільма «Жива іграшка», з обговоренням того, чому від дівчинки втік зайчик, з чим / з ким не можна гратись.

Ви можете давати дітям доручення під час прогулянок, у другій половині дня розповісти дітям молодших груп, як можна організувати гру, які ігрові дії можливі з різними іграшками, які є способи одержати бажану іграшку, якою грає інший, постійно нагадуючи про словесні форми звернення, дякування, прохання.

Також можна організувати перегляд фрагменту мультфільму «Квітка-семиквітка» з подальшим обговоренням питань: «Чи потрібні одній дитині всі іграшки світу? Щоб трапилося, якби всі іграшки зникли...»

Стимулюйте ремонт та оновлення іграшок і розповіді про це у групі. В якості тренувальної вправи можна запропонувати дітям взяти інтерв'ю у іграшки: нової та старої, зламаної та відремонтованої.

Варто здійснити міні-проект «Рекламне агентство»: запропонуйте дітям прорекламувати свою іграшку, стару іграшку тощо. Спільно з батьками організуйте музей або фотовиставку

старих іграшок. Пропонуйте дітям разом із батьками розповідати історії про життя іграшок.

Познайомте дітей з історією та виробництвом різних іграшок: кубиків, конструктора, ляльок, машин, м'яких іграшок тощо. Використовуйте фрагменти мультиплікаційного кіно «Історія іграшок».

Спрямуйте самостійну художню діяльність дітей на виготовлення іграшок: пропонуйте взірці, схеми, шаблони та трафарети.

Пропонуємо розповідати або читати з наступним обговоренням, тексти із скриньки.

Наприкінці тижня проведіть повторний підсумкове самодослідження, запросивши дітей знову заповнити такі самі таблички як під час вступного самодослідження і прослідкувати зміни.

Інформаційна скринька для вихователів

1. В. Осєєва «Сторож».
2. В. Сутєєв «Палочка-выручалочка».
3. М. Носов «На горке».
4. С. Богдан «Зайка-кроха».

ДЕНЬ 2. ПАПІР – НАШЕ БАГАТСТВО СЦЕНАРІЙ ПРОЖИВАННЯ ТЕМАТИЧНОГО ДНЯ

Ідея дня

Неможливо уявити собі наше життя без паперу, який ми у різний спосіб використовуємо щоденно: книги, газети, робочі записи, серветки, туалетний папір, обгортки, листівки тощо. Але за папір ми сплачуємо дуже високу ціну, адже його виробляють з дерев, вирубуючи цілі ліси. Щоб зберегти наших зелених друзів, дуже важливо використовувати папір ощадливо, до крихітного клаптика.

Розгорнута програма дня

Ранок Під час прийому дітей обов'язково повідомте дітям і батькам тему дня, запропонуйте батькам знайти в інформаційних джерелах цікаву інформацію щодо кількості та способів виготовлення і використання паперу жителями планети, країни, вашого міста. Пропонуємо згадати з дітьми, для чого (в дитячому садку) може використовуватися папір, поміркувати, чи багато витрачається паперу, якого саме більше.

Розгляньте разом з дітьми малюнки дітей, виконані в самостійній зображувальній діяльності, зверніть увагу на те, яка частина аркуша залишилася вільною, обговоріть можливості скористатися чистим аркушем.

Закріпіть за участі дітей на робочій стіні девіз: «Бережімо папір!», «Збережімо ліс!», розташуйте картки зі словами *папір, дерево, ліс*. Протягом дня бажано неодноразово звертатися до цих слів.

Інтегроване заняття «Бережемо папір – бережемо ліс»

Очікувані результати заняття

Після заняття діти зможуть:

- пояснювати, чому треба економно витрачати папір, як це пов'язано зі збереженням лісу;
- знати і називати різні якості та властивості паперу, способи його використання;
- свідомо обирати розмір аркуша відповідно до реальної потреби.

Обладнання та матеріали:

Д/м: дидактичні картки (дерева-папір), дидактичні картки із зображенням предметів, дидактична наочність «Як роблять папір»; Р/м: білий і кольоровий папір різних видів і якості, старі журнали і газети, обладнання для проведення дослідів з папером, ножиці, шаблони дерев.

Хід роботи на занятті

1. Почніть заняття з читання стартового тексту.

Того вечора Максим вирізував з кольорового паперу різні машини: вантажівки, самоскиди і, навіть, машину швидкої допомоги. Але вирізані машинки не подобались хлопчику: одна була завелика, інша – мала, у третьої колеса вийшли криві. Кошик для сміття був переповнений папером. Побачивши таке, бабуся тільки розвела руками та чомусь сказала: «Не бережеш ти дерева, онуче». А вночі хлопчику наснився сон: Максим не міг знайти вдома жодного клаптика паперу: зникли серветки, книги, альбом для малювання. На вулиці зникли всі дерева. Перелякані птахи літали і цвірінькали: «Це Максим винен! Це він перевів весь папір. Це через нього зникли всі дерева». Максим не міг зрозуміти, до чого тут дерева? Як вони пов'язані із папером?

Що робив Максим з паперу? Чому так багато відходів залишалося у хлопчика? Чи можна було б зменшити кількість паперу? Що для цього треба було зробити спочатку? Чому бабуся згадала про дерева? Який страшний сон наснився Максиму? Які біди може спричинити знищення дерев на Землі? Що було б, якби в нашому житті насправді зник увесь папір? Які б дії стали неможливими?

2. Запросіть дітей до виконання вправи «Вибір» (вступне самодослідження). Перед вправою підготуйте картку аудиту для кожної дитини з її ім'ям. На кожне з кіл залежно від відповіді дитина має наклеїти кружечок з паперу зеленого (завжди) або жовтого (іноді) кольору, або залишити його білим (не знаю).

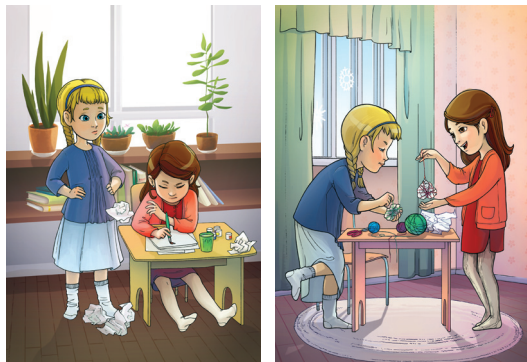
Вступне самодослідження

1. Я можу пояснити, чому папір потрібно заощаджувати.
2. Я використовую навіть маленькі клаптики паперу для малювання та гри.
3. Я акуратно користуюсь книгами та альбомами.
4. Я роблю подарунки моїм близьким з використаного паперу.

3. Коротко розкажіть дітям, як роблять папір, використовуючи дидактичний матеріал та інформацію з інформаційної скриньки.

4. Організуйте роботу дітей над картинками із зображенням дій, до виконання яких ви їх запрошуєте.

Дія 1. Використовую навіть клаптик паперу

Запитайте дітей: *що вони бачать на першій картинці? Про що вона нам розповідає? Чи є таке поводження щодо паперу правильним? Чому? Чи доводилось вам стикатись з такими діями? Чим відрізняються дії дітей на другій картинці? Як діти використовують папір зі старих газет? Що можна зробити з паперової маси? Як інакше можна використати старі газети?*

Обговоріть можливості вторинного використання паперу.

Далі попросіть їх розіграти кілька простих ситуацій, у яких би діти пояснювали малюкам з інших груп, як і чому треба економно використовувати папір.

Запросіть дітей розповісти, як кожен і кожна з них може діяти у подібній ситуації і допомагати їм сформулювати наміри, починаючи зі слів: «Тепер я буду...»

Дія 2. Роблю подарунки з паперу

Запитайте дітей: що вони бачать на першій картинці? Які виробы можна зробити з паперу такого розміру? Чи можна було б дітям зробити поробки з аркушів великого розміру? Чи економно діти використали папір? А що можна побачити на другій картинці? Як діти використовують папір другий раз? Чи маєте ви досвід таких дій? Які ідеї щодо використання старого паперу у вас виникли?

Запросіть дітей до опису власних планів і формулювання намірів, починаючи зі слів: «Тепер я буду...»

5. Запропонуйте вправу «Паперове – не паперове» (якщо предмет може бути зроблений з паперу, діти плескають у долоні. Якщо предмет не може бути паперовим – діти присідають).

6. Запропонуйте дітям відвідати музей, створений вихователем (можна скористатися відеоматеріалами за умови наявності технічного обладнання). Під час віртуальної екскурсії вихователь, залучаючи дітей до розповіді, розповідає, на чому писали наші пращури, коли паперу ще не було. Експонатами можна обрати: 1) камінь – на ньому висікали інформацію. Обговорити з дітьми, у чому незручності використання каменя замість паперу. Чи можна з каміння зробити блокнот, зошит? 2) Цегляні дощечки. Чим дощечка краще за камінь? Чим можна писати на глиняній дощечці? Можна запропонувати дітям спробувати малювати на сирій глині. 3) Береста. Чому не зручно писати на бересті? 4) Папір. Повідомте, що папір винайшли у Китаї. Запропонуйте поміркувати, з чого китайці могли зробити папір.

7. Запросіть дітей дітям зробити аплікацію на тему «Ліс». Зверніть увагу на економне витрачання паперу при розміщенні шаблонів. Залишки паперу запропонуйте подрібнити та прикрасити ними аплікацію.

Як домашнє завдання попросіть дітей розповісти батькам, про що вони дізналися на занятті про необхідність збереження лісу, економного витрачання паперу. Запропонуйте їм разом з батьками визначити, скільки паперу використовується в різний спосіб членами їхньої родини, які можливості щодо зібрання макулатури. Скажіть, що наступного ранку вони зможуть розповідати всім у групі про свій досвід.

Прогулянка

Організуйте спостереження за деревами (береза, ялинка, каштан, тополя – з яких переважно роблять папір), акцентуйте увагу на їх красі та величі. Зауважте, скільки років потрібно, щоб виросло велике дерево (щоб виросло «доросле» дерево потрібно 60 років), і як швидко можна позбавити його життя. Допоможіть дітям усвідомити, що дерева живі і вони можуть страждати, підведіть до розуміння необхідності берегти дерева.

Проведіть психогімнастику «Я дерево, я расту».

Під час прогулянки доречним буде обговорення у форматі індивідуальних розмов досвід дітей, пов'язаний з різноманітними ситуаціями використання паперу, акцентуйте увагу на можливості його вторинного використання.

Друга половина дня

Розкажіть про можливість вторинного використання паперу (макулатура) та запропонуйте зробити папір з макулатури. Зробити це можна таким чином:

1. Порвати газетний папір на дрібні шматочки.
2. Залити шматочки паперу теплою водою, щоб папір розмок.
3. Міксером зробити однорідну масу, додати дві столові ложки крохмалю.
4. Перелити цю масу в ємність з водою. Занурити в рідину екран (сітку, закріплену на рейках).

5. Розподілити паперову масу по екрану, тканиною прибра-ти зайву рідину.

6. Залишити сохнути під пресом.

Намалюйте (наступного дня чи пізніше, коли «папір» висо-чне) разом з дітьми на зробленому аркуші дерево, яке ми збере-гли, власноруч зробивши папір з макулатури.

Методичні поради щодо формування звичок протягом наступних тижнів

Щоденно обговорюйте з дітьми результати їхніх дій щодо економного витрачання паперу. Запропонуйте розпитати у батьків, як вони економлять папір на роботі.

Запропонуйте дітям перебрати малюнки та аплікації дітей минулого періоду, вирізати зображення і наклеїти їх в альбом малюнків з відповідними підписами, чий це малюнок, а залишками паперу скористатися в наступній самостійній художній діяль-ності. Можна запропонувати дітям з обрізків власноруч створи-ти крихітні альбомчики для малювання з 2-3 клаптиків паперу.

Заохочуйте дітей до регулярного збирання разом з батька-ми макулатури з наступним здаванням її у пункти прийому. У групі оформіть стенд, на якому умовно позначайте, скільки дерев збережено завдяки зібраній макулатурі.

Залучіть дітей до спільного створення карти-схеми «Використання паперу». У центрі – слово «папір», навколо ньо-го – картки, на яких з одного боку зображення дерев, а з іншо-го – різні види паперу та сфери використання (грошові бан-кноти, паперові серветки, книжки, зошити, альбоми, кольоро-вий папір, шпалери, картонні коробки). Перевертайте по черзі картки, запрошуючи дітей пояснити, для чого використовують папір. Наприкінці цієї роботи діти побачать, що «ліс зник», його «використали» для виготовлення паперу, яким користує-мось кожен день. Тож кожен день вирубують ліси для виготов-лення паперу. А щоб виростити нове дерево потрібно 60 років!

Можна застосовувати різні варіанти психогімнастики «Ліс», наприклад, як описано нижче.

Педагог. Ми сьогодні відправимося в літній ліс. Хочете, діти?

У лісі ростуть високі дерева. Покажіть, які? А під ними ростуть кущі. Вони не такі високі. А які? Покажіть. А під кущами росте трава, мох. Покажіть, яка низька трава, а мох ще нижчий.

А ще в лісі багато різних тварин, від яких можна почути різні звуки, так вони розмовляють між собою. Покажіть одну тварину, але тільки тими звуками, які їй притаманні. А ми спробуємо вгадати.

У лісі потрібно бути дуже уважними. Зараз я подивлюся, наскільки ви уважні. Станьте біля самого початку лісової полянки, а рухатися ви будете до мене в протилежну сторону. Коли я прокую як зозуля – «ку-ку», ви стрибатимете на одній нозі з просуванням вперед. Коли простукаю як дятел – «тук-тук-тук», ви стрибатимете на іншій нозі з просуванням вперед, а коли заспіваю як синиця – «дзинь-дзинь-дзинь», ви стрибатимете на двох ногах з просуванням вперед. Запам'ятали? Приготувалися!

Молодці! Ви усі уважні. Ось ви і дісталися до лісу (*включається звукозапис «Голосу лісу»*).

2. Гімнастика (*швидко, стрибки*)

Ми маленькі зайчики, які втекли від мами-зайчихи. Стрибаємо швидко-швидко, як м'ячики, легко. Стрибки невеликі, адже у зайчиків ще маленькі ніжки. Радіємо, що втекли.

(*Повільно, стрибки*)

А ось і мама-зайчиха. Вона стрибає по полянці, шукає своїх зайчат. Ми, як мама-зайчиха, стрибаємо повільно, великими стрибками. Ноги у неї великі. Відштовхуємось сильно, м'язи напружені. Присідаємо легко, ноги як пружинки. Уважно дивиться на всі боки, де ж зайчата? Побачила їх і зраділа.

(*Напруга*)

Кар-кар-кар! А ось і ворона прилетіла. Сіла на гілку дерева і дивиться на всі боки, раптом побачить щось цікаве! Сядьте, охопіть лапками гілочку. Шийку витягніть то в один бік, то в інший. Подивіться вгору, а тепер вниз. Шийка напружена, дивитесь з цікавістю: що ж там такого цікавого?

Разом з батьками можна створити колаж «Кругообіг паперу» (акцентувати увагу на вторинному використанні паперу).

У межах тематики занять включайте в навчальний процес досліди з папером з метою уточнення уявлень дітей щодо його властивостей:

1. Папір мнеться (зім'яти різні види паперу, визначити, які мнуться легше).
2. Папір рветься (розірвати різні шматочки паперу, який папір легше рвати).
3. Папір намокає у воді (занурити папір у підфарбовану воду).
4. Папір гнеться (зігнути різні види паперу, розігнути, спробувати вирівняти аркуш).
5. Папір горить (обговорити з дітьми, чому такий дослід проводити небезпечно).

Пропонуйте дітям придумати пригоди казкового паперового хлопчика Фантика. Які перешкоди та небезпеки його можуть чекати у казковій країні (виходячи з властивостей паперу). Можна створити разом з дітьми карту або книжечку про пригоди паперового хлопчика, ілюстровану самими дітьми.

Періодично влаштовуйте ігрові вправи на закріплення різних властивостей паперу:

1. «Знайди на дотик» (У коробці аркуші різних видів паперу. Діти із закритими очима мають знайти тоненький папір, глянцевого папір, оксамитовий папір, картон тощо).
2. «Вгадай за звуком» (Вихователь мне папір, діти із заплющеними очима вгадують, який папір шурхотить).

В образотворчій діяльності використовуйте різні види паперу (малювання на наждачному папері, аплікації із серветок, конструювання з гофрокартону тощо), акцентуючи увагу дітей на економному використанні залишків попередньої діяльності, обговорюйте можливості його повторного використання.

Доцільними можуть бути такі завдання:

1. Ліплення з паперової маси (паперова маса робиться з макулатури).
2. Колажі зі старих газет та журналів (друге життя паперу).

3. Мозаїки з дрібних шматочків паперу залишків від аплікацій.

4. Аплікації з використанням шаблонів та трафаретів (економне розташування на аркуші).

5. Конструювання з обгортки з цукерок

Пропонуйте дітям самостійно обирати розмір аркуша для малювання (вихователь відрізає з рулону паперу або старих шпалер).

Познайомте дітей з японськими традиціями виготовлення паперу, з японським мистецтвом орігамі; незвичним використанням паперу: виготовлення одягу, взуття; витвори мистецтва з макулатури тощо (ідеї щодо цього можна взяти з інтернет-ресурсів).

Інформуйте батьків про шляхи розумного використання паперу: розмістіть в інформаційному куточку для батьків пам'ятки «Як скоротити витрати паперу на роботі, вдома, у крамниці» / «Скільки паперу ми витрачаємо?»

Здійсніть міні-проект «Світ моди». Залучіть дітей та батьків вигадати та змоделювати одяг зі старого паперу, газет, упаковки тощо. Організуйте дефіле у паперовому одязі.

Пропонуйте дітям перегляд мультика «Фіксікі» (технологія виготовлення паперу) з подальшим його обговоренням.

Ініціюйте проведення в дитячому садку акції «Один день без паперу».

Прикінцеве самодослідження проводиться наприкінці тижня у формі індивідуальної бесіди на основі карток.

Інформаційна скринька для вихователів

1. Професії паперу.

2. Процес виготовлення паперу.

3. М. Скребцова «Хвойный лес. Солнечное дерево».

ДЕНЬ 3. ВОДА – НАШЕ БАГАТСТВО

СЦЕНАРІЙ ПРОЖИВАННЯ ТЕМАТИЧНОГО ДНЯ

Ідея дня

Вода – найцінніше багатство, без якого життя на Землі неможливе. Запаси чистої води на Землі катастрофічно виснажені. Кожна людина на планеті повинна навчитися берегти воду, економно її витрачати.

Розгорнута програма дня

Ранок

У процесі ранкових розмов з дітьми педагог пропонує їм пригадати, хто з членів родини зранку користувався водою і скільки разів (туалет, умивання, прання, сніданок тощо), уявити, наскільки ускладнилося б життя, якби води не було в достатку, як багато її необхідно для наших повсякденних потреб.

Під час ранкових гігієнічних процедур вихователь пропонує дітям провести дослід, щоб визначити скільки води ми використовуємо, коли миємо руки (хтось із дітей миє руки, щоб вода збігала в ємкість). Вихователь акцентує увагу на кількості води, пропонує поррахувати, скільки разів на день кожен з нас миє руки?

Можна запропонувати обрати символом дня Капітошку, героя дитячого мультфільму, або інший образ. Його зображення можна закріпити на робочій стіні разом з картками з надписом «Вода – наше багатство», а також словами *вода, ріка, океан, море, крапля*. Доречним буде обговорити з дітьми смисл твердження: «Вода дорожче за золото».

Буде добре, якщо в процесі ранкового привітання ви запрошуєте дітей подякувати сонечку і дню за гарний початок і побажати подумки всім, перш за все своїм рідним, гарного настрою, здоров'я і добрих справ.

Для створення відповідної атмосфери у групі можна запропонувати дітям розташувати в групі знак «крапелька» там, де

без води не обійтись: біля рослин у живому куточку, у туалетній кімнаті, місці, де мийуть посуд тощо. Це допоможе дітям прийти до висновку про значення води для нормального існування людини.

Інтегроване заняття «Бережімо воду»

Очікувані результати заняття

Після заняття діти зможуть:

- називати різні форми існування води на Землі;
- пояснювати, чому треба бережливо ставитися до води, особливо прісної, та які дії цьому сприяють;
- виконувати дії для економного споживання води.

Обладнання та матеріали:

Д/м: сюжетні картинки до теми № 4 Р/м: паперові крапельки великі і маленькі, старі газети і журнали з літерами.

Хід роботи на занятті

1. Почніть заняття зі стартового тексту.

Одного разу в будинку, де жив Максимко з батьками, несподівано сталася аварія, і тимчасово вимкнули воду. Вранці всі люди відчули, як погано без води. Дорослі метушились по квартирі в пошуках води, адже всім треба було вмитися, поснідати, випити чаю. Виявилося, що залишилася лише одна невелика пляшка. Дуже обережно воду розподілили так, щоб вистачило всім.

Дивлячись, як бабуся доливає в чашки потрошку води до чаю, Максимко пригадав, що раніше, поки вода була весь час, він часто забував закрутити кран, а коли відкручував, то робив так, щоб вода бігла сильно, розбризкуючи крапельки навкруги, бо це було весело.

Після читання запитайте дітей: як Максиму вдалося зрозуміти важливість води для життя? Для чого вода була потрібна кожному в родині? Як раніше Максимко ставився до води? Як ви вважаєте, чи зміниться ставлення хлопчика після аварії?

2. Проведіть вступне самодослідження. Організуйте роботу з картками. Після заповнення попросіть дітей прокоментувати свій вибір. Варто звернутися до власного досвіду дітей, запропонувати розповісти, як використовують воду в родині дітей.

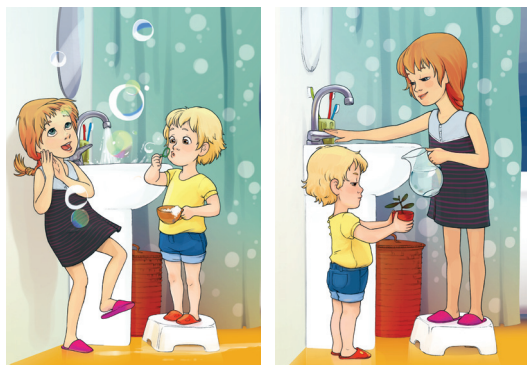
Вступне самодослідження

1. Я думаю, що вода дуже важлива для життя всього живого.
2. Коли я мию руки, кран відкриваю так, щоб вода бігла тоненькою цівкою.
3. Я закручую кран з водою, коли вона не потрібна.
4. Я вважаю, що воду треба берегти.

3. Зверніть увагу дітей на глобус, уточніть, яким кольором на глобусі позначено воду. Якого кольору на глобусі більше? На паперовому колі, поділеному на чотири частини, запропонуйте дітям розфарбувати три частини синім кольором, одну частину коричневим, а потім порівняти, чого більше на планеті – води чи суші? Обговоріть з дітьми твердження «Навкруги вода, а пити нічого». Чи може таке бути? Коли це буває? Коротко повідомте, використовуючи ілюстрації, що, хоч води на планеті багато, проте прісної води, придатної для вживання людьми, дуже мало і більшість її зосереджена у льодах на крайній Півночі.

4. Організуйте роботу дітей над картинками із зображенням дій, до виконання яких ви їх запрошуєте.

Дія 1. Закриваю кран, коли вода непотрібна

Запитайте дітей: що вони бачать на картинках? Чому небезпечно залишати кран відкритим, коли не ніхто не користується водою? Як правильно вчиняти, коли вода вже не потрібна? Чим відрізняється поведінка дітей на другій картинці? Як вони заощаджують воду? Чи намагаєтесь ви берегти воду? Як саме?

Запросіть дітей до опису власних планів і формулювання намірів щодо поводження з водою, починаючи зі слів: «Тепер я буду...»

Дія 2. Роблю тоненьку цівку, коли використовую воду

Запитайте дітей: що вони бачать на картинках? На якій картинці ми бачимо, що вода використовується економно? Чому? Чого вчать нас ці зображення?

Запросіть дітей до опису власних планів і формулювання відповідних намірів, починаючи зі слів: «Тепер я буду...»

5. Проведіть дослід. Перевірте разом із дітьми, якою кількістю води можна обійтися, щоб вимити руки з милом (візьміть об'єм 0,25 літра і 0,5 літра). Запропонуйте дітям повторити правила бережливого використання води:

- Неможна смітити біля водойм!
- Треба закручувати кран, коли не користуєшся водою.
- При користуванні водою кран відкручувати так, щоб бігла лише тоненька цівка.

6. Далі попросіть їх розіграти кілька простих ситуацій, у яких вони б пояснили меншим дітям, тим, хто не знає, як треба економно використовувати воду.

Завершіть цю роботу, запросивши дітей виконувати названі дії якомога частіше у відповідних ситуаціях.

Як домашнє завдання попросіть дітей розповісти батькам, про що вони дізналися на занятті, про правила бережливого використання води. Пропонуйте дітям звертати увагу дорослих на необхідність закручувати кран, коли не потрібна вода, та економно використовувати воду. Запропонуйте їм поспробувати контролювати свої дії під час користування водою.

Скажіть, що наступного ранку вони зможуть розповідати всім у групі про свій досвід.

Прогулянка. Під час прогулянки доречним буде обговорення у форматі індивідуальних розмов досвіду дітей, пов'язаного з наслідками розумного та нерозумного поводження з водою. Залежно від пори року доречно провести бесіду про природні явища, пов'язані із водою. Дати дітям доручення полити квіти, помити іграшки. Обов'язкове попереднє обговорення економного використання води.

Друга половина дня

Об'єднайте дітей у малі групи і запропонуйте поміркувати, що ж можна зробити, щоб зберегти запаси води? Кожна з груп може обрати одну з форм водоєм (річка, озеро, море, океан) і зобразити її, а також природні явища, пов'язані з кругообігом води у природі (дощ, град, сніг, хмари, лід, бурулька, роса, туман).

Можна прочитати дітям та обговорити екологічну казку «Жила-була ріка» (дивись інформаційну скриньку) з наступною образотворчою діяльністю за змістом казки: «Як річка допомагала людям».

Разом з дітьми складіть схему в картинках «Як людина використовує воду» (приготування їжі, напоїв, гігієна, прання, прибирання, полив рослин, басейн тощо). У процесі складання схеми можна повідомити цікаві факти у цифрах про використання води (варто показати наочно, що таке 1 літр).

Пропонуємо організувати сюжетно-рольові ігри «Сім'я», «Лікарня» або якісь інші, в ході яких діти апробуватимуть дії, започатковані на занятті. Участь вихователя в цих іграх з метою опосередковано нагадати дітям способи економного використання води стимулює аналогічні дії дітей.

У куточку самостійної художньої діяльності пропонуємо привернути увагу дітей до матеріалів для образотворчої діяльності, для яких необхідна вода: малювання акварельними фарбами або гуашшю, аплікації. Звертайте увагу на економне використання води. Стимулюйте дітей пояснювати дітям, у яких ще не засвоєні дії, важливість дотримання правил.

Можливим є перегляд мультфільму «Капітошка». Після перегляду варто обговорити: *про що мультфільм? Яка роль крапельки води в житті природи? Які перепони на шляху води створюють люди?*

Наприкінці дня можна запросити дітей нагадати завдання заняття щодо прояву бережливого ставлення до води.

Методичні поради щодо формування звичок протягом наступних тижнів

Щоденно обговорюйте з дітьми, хто, які дії з пропонуванних, виконував протягом минулого дня, як це вийшло, що було цікавим тощо. Стимулюйте всіх до розповідей, а головне до виконання дій. Пам'ятайте, що лише виконання реальних дій за власним бажанням може забезпечити їх поступове закріплення у цінності та поведінкові звички!

Під час миття рук чи в інших випадках користування водою постійно звертайте увагу дітей на вмикання економного струменя води. Пропонуйте дітям спостерігати, наскільки члени їх родини економно використовують воду.

У межах одного із занять запропонуйте дітям розглянути картинки з теми «Вода в небезпеці» і запросіть їх до розмови про те, від кого і чого треба захищати воду, про можливі наслідки неощадливого ставлення до водних запасів Землі. Дайте можливість дітям висловити свою думку щодо способів економного використання води та попередження її забруднення в природі.

Влаштууйте проведення різноманітних дослідів з водою з метою визначення її властивостей з дотриманням правил економного використання води:

1. Переливаємо воду з одного посуду в інший (переконаємося, що вода не має форми).
2. Смужки різнокольорового паперу опускаємо у склянку з водою (бачимо, яка чиста вода, прозора).
3. Чисту воду пробуємо на смак, нюхаємо (чиста вода не має смаку та запаху).
4. Насипаємо у воду цукор (усвідомлюємо, що вода розчиняє цукор і стає солодкою)
5. Заморожуємо воду (засвоюємо, що при заморожуванні води утворюється лід);
6. Нагріваємо воду (переконаємося, що при нагріванні вода випаровується).

Доцільно заохочувати дітей до виконання мовленнєвих вправ для актуалізації словникового запасу з теми:

1. «Яка буває вода?» (холодна, гаряча, морська, солоня, прісна, джерельна, кринична, мінеральна, лікувальна тощо).

2. «Які природні явища пов'язані із водою?» (дощ, роса, туман, сніг, паморозь, град).

Щоб закріпити стійкий інтерес дітей до теми води, варто познайомити їх з українськими народними приказками про воду (див. інформаційну скриньку).

Давайте дітям доручення, пов'язані із використанням води: полити квіти, помити іграшки з обов'язковим попереднім обговоренням економного використання води.

Організуйте перегляд мультфільмів:

1. «Капітошка». Питання для обговорення: Хто такий Капітошка? Звідки він взявся? Яким був вовк? Як змінився завдяки друзів? Пропонувати дітям намалювати продовження пригод Капітошки.

2. «Шапокляк». Обговорити ситуацію про забруднення річки. Як запобігти забруднення водойм?

3. «Біжи, струмочок» (Москва, 1963). Обговоріть, яку користь приносив струмочок рослинам, тваринам? Хто допомагав струмочку? Пропонувати намалювати інші пригоди струмочка.

Познайомте дітей з українськими народними приказками про воду (з обов'язковим обговоренням змісту).

Пропонуємо залучити батьків до створення колажу на теми «Як зберегти воду», «Вода в моєму житті» тощо.

Повторне самодослідження проводиться наприкінці другого тижня у формі індивідуальної бесіди за запитаннями з опорою на наочність.

Інформаційна скринька для вчителів

Додаткова інформація про значення води в нашому житті.

1. Цікаві факти про повсякденне використання води.
2. Приказки про воду.
3. Б. Заходер «Течет река».
4. А. Рижов «Жила-была река».

Тема 3. ПОДАРУНОК

Тема «Подарунок» продовжує формувати екологічно дружню поведінку дітей, закликаючи їх до роздумів про свій взаємозв'язок з природою, про необхідність зберігати природу та піклуватися про неї. Тема інтегрує і подальше опанування соціальними навичками, що сприяють покращенню комунікації-та стосунків між людьми, а отже орієнтовані на сталий розвиток.

Після опрацювання теми діти зможуть:

- 1) розповідати про важливість зберігати природу і добрі стосунки з людьми;
- 2) описувати доступні для себе шляхи взаємодії з природою і людьми через подарунок;
- 3) дослідити власні звички щодо подарунків іншим у власному житті;
- 4) виконувати самостійно прості дії щодо збереження природи і встановлення добрих стосунків з іншими.

ДЕНЬ 1. ПОДАРУНКИ ВІД ПРИРОДИ СЦЕНАРІЙ ПРОЖИВАННЯ ТЕМАТИЧНОГО ДНЯ

Ідея дня

Людина щодня користується дарами природи. Однак вона потребує нашої уваги і захисту. За щедрі подарунки природи ми маємо віддячувати їй турботою про збереження природних ресурсів, милуванням її красою і примноженням її.

Розгорнута програма дня

Ранок

Під час ранкових гігієнічних процедур вихователь пропонує дітям уявити, як складно було б дотримуватися гігієни за

умови відсутності води, запрошує подумки подякувати природі за воду – особливий її дарунок.

Можна запропонувати поміркувати, як символічно зобразити значення слова *дарунок*. Поцікавитись настроєм дітей, причинами доброго чи поганого настрою. Уточніть, чи пов'язаний їхній настрій з погодою. Попросіть згадати, що чи кого вони бачили зранку, що вплинуло на їхній настрій чи настрої батьків (побачили сонечко, відчули свіже повітря, побачили квіти, зелені або квітучі дерева тощо). Висловіть думку, що природа дарує нам радість.

Залежно від пори року та погоди можливо провести психогімнастику «Я – сонечко», «Я – краплинка», «Я – сніжинка», – відчути себе часткою природи, однією з багатьох, подарувати один одному радість, добрий настрій, усмішку.

На дошці варто закріпити тему дня «Подарунки від природи», навкруги якої протягом дня (а потім вивчення цієї теми) малювати або клеїти слова чи умовні символи подарунків від природи (*радість, краса, здоров'я, вода, їжа, одяг, меблі* тощо)

Буде добре, якщо в процесі ранкового привітання ви запрошуєте дітей подякувати сонечку і дню за гарний початок і побажати подумки всім, перш за все своїм рідним, гарного настрою, здоров'я і добрих справ.

Для створення відповідної атмосфери у групі можна запропонувати дітям розташувати в групі значки: «*крапелька*» там, де без води не обійтись: біля рослин у живому куточку, у туалетній кімнаті, місці, де миють посуд тощо; «*краса*» – там, де її можна спостерігати: на вікні, у живому куточку, поруч з елементами декору тощо; «*здоров'я*» – у спортивному куточку, на майданчику тощо. Допоможіть дітям зробити висновок: як багато того, що ми не помічаємо, дарує нам природа.

Інтегроване заняття «Я з природою дружу»

Очікувані результати заняття

Після заняття діти зможуть:

- пояснювати, що таке подарунок від природи, чому слід розумно користуватись дарами природи;

- розповідати, як можна зберігати подарунки природи;
- виготовляти невеличкі подарунки з природних матеріалів.

Обладнання та матеріали: Д/м: сюжетні картинки до теми, природні матеріали для образотворчої діяльності.

Хід роботи на занятті

1. Почніть заняття з читання стартового тексту

Учора, коли діти разом з вихователькою ходили на екскурсію в парк, найбільше враження на них справила золота галявина. Так, вона і справді була золотою від жовтених кульбабок, що, як маленькі сонечка, розсипалися серед зеленої трави. Діти, щоб не затоптати квітки ногами, стояли на доріжці і милувались красою. А сьогодні, в суботу, Максимко і Оксанка зранку стали просити батьків піти з ними на ту галявину, ще раз побачити золоте чудо. Прийшли. Проте, золотої галявини вже не було. Зів'яли зламані квіточки жменями валялись по всій траві. Хтось нарвав цілу купу кульбабок, а з собою брати не захотів. Зібрали букети та просто викинули під ноги.

Оксанці було дуже шкода квіточок.

«Не переймайся: кульбабки, це ж не троянди. Он їх скільки довкола!» – байдуже промовив Максимко.

Але Оксанка розуміла, що кульбабки зів'яли. Вони вже ніколи не перетворяться у біленькі кульки і не розлетяться від вітру.

Запитайте дітей: *Як ви гадаєте, що трапилось на галявині? Хто міг таке вчинити? Що відчували квіточки, коли їх зірвали? А коли викинули під ноги? Чому не приносять людям радість мертві квітки? Чи погоджуєтесь ви з Максимом, що квітів навколо вистачить на всіх і завжди? Поясніть свою думку.*

2. Запросіть дітей до виконання вправи «Вибір» (вступне самодослідження). Перед вправою підготуйте картку вибору для кожної дитини з її ім'ям. На кожне з кіл в залежності від відповіді дитина має наклеїти кружечок з паперу зеленого (завжди) або жовтого (іноді) кольору або залишити його білим (не знаю).

Вступне самодослідження

1. Я пам'ятаю про те, що треба цінувати подарунки природи.
2. Я дбаю про рослини і тварин навколо мене.
3. Я роблю подарунки з природних матеріалів для моїх друзів і близьких.
4. Бути другом природи важливо для мене.

3. Запитайте дітей, чи знають вони, що значить *бути другом природи*.

Обговоріть із ними проблемні запитання: *Подарунки найчастіше дарують друзям, тож людина і природа – друзі? Як допомагати природі? Як людина може віддячити природі за її подарунки?*

4. Зверніться до досвіду дітей, попросіть навести приклади, коли люди неправильно ставляться до природи і її подарунків. Запропонуйте потренуватися переконувати таких людей бережливо ставитися до природи.

5. Організуйте роботу дітей над картинками із зображенням дій, до виконання яких ви їх запрошуєте.

Дія 1. Роблю подарунки з природних матеріалів

Запитайте у дітей, що вони бачать на першій картинці? Як поводиться дівчинка щодо природи? Чи доводилось вам зустрічатися

з такими діями? Як ви на це реагували, чи намагались припинити? Що ви бачите на другій картинці? З яких матеріалів діти роблять вироби? Кому вони можуть їх подарувати?

Запросіть дітей розповісти, як кожен і кожна з них може діяти у подібній ситуації і допоможіть їм сформулювати наміри, починаючи зі слів: «Тепер я буду...»

Дія 2. Віддячую природі за подарунки

Запитайте дітей: що вони бачать на кожній картинці? Чи доводилося вам спостерігати таку поведінку? Чому вона є неправильною? Чи можемо ми назвати дітей на другій картинці друзями природи? Чому? Як правильно поводитись, щоб твої дії не нашкодили природі? А як ти особисто можеш віддячити природі?

Запросіть дітей розповісти, як кожен і кожна з них може діяти у подібній ситуації і допоможіть їм сформулювати наміри, починаючи зі слів: «Тепер я буду...»

6. Обговоріть із дітьми, чи приємно отримувати подарунок, зроблений власноруч. Чим цінний подарунок із природного матеріалу?

Запропонуйте дітям виготовити подарунки із природних матеріалів (каштанів, шкаралупи горіха, морських камінців тощо), продумати, для кого цей подарунок (ідеї виробів в інформаційній скриньці). Як варіант, запропонуйте дітям зро-

бити подарунки дітям молодшої групи. Під час вручення подарунків старші діти мають дотриматись ритуалу вручення та розповісти молодшим дітям з чого і як зроблений виріб.

Як домашнє завдання попросіть дітей розповісти батькам, про що дізнались на занятті. Обговорити з батьками закони друзів природи, розширити ці закони. Запропонуйте їм поспробувати контролювати свої дії.

Скажіть, що наступного ранку вони зможуть розповідати всім у групі про свій досвід.

Прогулянка. Залежно від сезону запросити дітей до милування красою природи на території дошкільного закладу. Бажано обговорити можливості зробити приємне природі своїми руками: прибрати листя чи посадити квіти, прикрасити майданчик тощо. Варто також... акцентувати увагу дітей, що слід виконувати закони друзів природи (збирати тільки опале листя, каштани, які вже впали з дерева тощо). Обговорюймо з дітьми доцільність збору природних матеріалів (збираємо тільки ті, які зможемо використати у процесі образотворчої діяльності) та їхню кількість (продумати, скільки потрібно листочків, каштанів тощо). Можна пропонувати дітям поміркувати, що можна зробити з цього природного матеріалу. Це дасть можливість спланувати майбутні дії і визначитись з його кількістю.

Організація праці на майданчику допоможе дітям відчутти себе причетними до важливої справи.

Друга половина дня

Актуалізуйте знання дітей про численні подарунки, які природа дарує людям. Проведіть ігрові вправи на основі предметних картинок. Наприклад, *ігрова вправа «Назви одним словом»*

Помідор, капуста, морква (овочі)

Персик, слива, груша (фрукти)

Малина, ожина, агрус (ягоди)

Кульбабки, троянди, хризантеми (квіти)

Береза, ялинка, дуб (дерева)

Ромашка, кропива, подорожник (лікарські рослини)

Обговоріть із дітьми, як люди навчилися зберігати подарунки природи, (наприклад, щоб користуватись ними взимку):

Фрукти → висушують, варять варення, компот тощо

Овочі → маринують, солять

Лікарські рослини → висушують, заварюють або роблять ліки.

У куточку самостійної художньої діяльності запропонуйте дітям розмальовки з такими сюжетами: «Дівчинка збирає насіння з квітів», «Діти саджають квіти», «Дівчинка поливає кімнатні рослини», «Хлопчики чіпляють шпаківню» тощо.

Запросіть дітей до психогімнастики, до виконання етюду «Костя посадив дерево». *Костя приїхав в село до дідуся. Дідусь встав рано вранці і пішов у город. Костя побіг услід за дідусем і побачив, що дідусь копає ямки і збирається саджати дерева. Костя попросив дідуся дозволити йому посадити самому дерево. Дідусь дозволив посадити вишню. Костя дуже зрадів. Він викопав ямку, налив у неї води, поставив саджанець і закопав ямку. Ура, Костя посадив перше дерево у своєму житті!*

З підгрупами дітей можна зробити конвертик для збору та зберігання насіння та листя (матеріал в інформаційній скриньці). Запропонуйте скористатися конвертиками по дорозі додому для збирання листя (насіння).

Корисним може бути оформлення разом із дітьми «Законів друзів природи» для своєї та інших груп, виготовлення листівки про необхідність берегти природу.

Методичні поради щодо формування звичок протягом наступних тижнів

Щоденно під час режимних моментів звертаємо увагу дітей на подарунки природи (вода, їжа, одяг, меблі, книжки, олівці тощо). Бажано акцентувати на різноманітності продуктів, які

споживає людина, на кількості речей, якими користується кожен з нас. Все це ми беремо у природи, а чим віддячуємо?

Обговорюємо з дітьми, хто, які дії з пропонованих, виконував протягом минулого дня, як це вийшло, що було цікавим тощо. Стимулюємо всіх до розповідей, а головне до виконання дій.

Разом із дітьми складайте й оформлюйте у групі «Закони друзів природи, наприклад»:

- Не знищуй природу (Не рви квіти та листя для розваги).
- Правильно використовуй дари природи: бери стільки, скільки потрібно.
- Роби подарунки природі: посади, полий квітку, куц, дерево, піклуйся про них.

Пропонуємо читання екологічних казок з подальшим їх обговоренням. У процесі роботи акцентуємо увагу дітей на цінності всього живого на Землі та необхідності доцільної поведінки людини в природі.

Запрошуємо дітей до різних видів образотворчої діяльності з використанням природних матеріалів (малювання на осінньому листі, на камінні, аплікація, колаж, конструювання). При організації роботи просимо дітей промовляти план своєї роботи, свідомо обирати кількість необхідного матеріалу. Доцільним буде надати дітям можливість вільного вибору природного матеріалу. Пропонуйте дітям працювати парами, трійками. Виконуйте з дітьми колективне панно або композиції з природних матеріалів, акцентуючи увагу на тому, що об'єднані зусилля дають кращий результат.

Можемо запросити дітей посадити разом із ними кімнатну квітку та навчити доглядати за нею. Прочитайте казку «Домашній садочок» з інформаційної скриньки.

Запросіть батьків до участі у фотовиставці або виставці малюнків «Наші подарунки природі». Запропонуйте батькам разом із дітьми організувати ярмарок виробів із природних ма-

теріалів, запросіть на ярмарок дітей інших груп, запропонуйте вихованцям розповісти, з яких матеріалів зроблені вироби.

Розмістіть у інформаційному куточку для батьків цитати, афоризми з теми, запропонуйте поміркувати над їх суттю: «Можливо, Господь і створив пустелю для того, щоб людина посміхнулась деревам» (Пауло Коэльо); «Природа завжди діє повільно і по-своєму економно» (Ш. Монтескьє).

Кінцеве самодослідження проводиться наприкінці другого тижня шляхом заповнення форми та її обговорення з порівнянням результатів.

Інформаційна скринька для вихователів

А. Лопатіна «Кто землю украшает», «Домашний садик».

ДЕНЬ 2. СЛОВО У ПОДАРУНОК СЦЕНАРІЙ ПРОЖИВАННЯ ТЕМАТИЧНОГО ДНЯ

Ідея дня

Слово може зробити людину сильною, підтримати її, а може образити, поранити. Добрі слова, вітання та побажання не дарма називають чарівними, адже вони здатні змінювати настрій і відносини між людьми.

Серед усіх подарунків, які існують на світі, слово – найпростіший, але іноді – найдорожчий дарунок.

Розгорнута програма дня

Ранок. З самого ранку запросіть дітей звертати особливу увагу на те, як впливають на настрій людини привітні слова. Обговоріть, чому ці слова так впливають на настрій людини, що вона чує, про що починає думати.

Спонукайте дітей сказати щось приємне товаришеві (наприклад, мені подобається, яке в тебе волосся) і спостерігати за реакцією: мімікою (з'являється посмішка), позою (розправля-

ються плечі), зауважте, що лише щирі слова мають таку чарівну силу.

Коли збереться переважна більшість дітей, запропонуйте утворити коло і почати день з приємних побажань один одному, приємних слів. Приверніть увагу дітей до посмішки і жестів, що мають відповідати словам. Для підтримки традиції привітайте разом з дітьми новий день, сонечко особливими словами, побажайте подумки здоров'я і благополуччя найдорожчим людям і самому собі. Обговоріть, які відчуття викликають у дітей почуті / сказані слова.

На початку дня можна привернути увагу дітей до коробки зі значками, зробленими з цупкого картону у формі сердечок чи сонечка. Запропонуйте їм протягом дня брати з коробки значки і дарувати їх кому побажають зі словами підтримки і любові. А тим, кому подарували, запропонуйте зберігати до кінця дня значки як символ любові і доброго ставлення.

Заздалегідь закріпіть на «робочій» стіні картки зі словами «Радий тебе бачити! Поздоровляю! Вітаю! Веселого свята! Бажаю здоров'я! Бажаю щастя! Хорошого тобі дня!»

Протягом дня разом із дітьми неодноразово згадуйте і називайте надруковані слова. Це допоможе їм запам'ятати образи цих слів і впізнавати їх серед інших.

Розкажіть, що можна дарувати іншому побажання добра, здоров'я, миру. Запросіть дітей подякувати сонечку і дню за гарний початок і побажати подумки всім, перш за все своїм рідним, гарного настрою, здоров'я і добрих справ.

Інтегроване заняття «Чарівна сила слова»

Очікувані результати заняття

Після заняття діти зможуть:

- пояснювати, що таке добрі слова та чому вони важливі;
- називати та доречно вживати приємні, добрі слова у розмові з однолітками та дорослими;
- співвідносити з добрими словами жести;
- вживати різні формули вітання в залежності від ситуації;

Обладнання та матеріали:

Д/м: сюжетні картинки до теми; Р/м: паперові сердечка, фломастери, олівці, лічильні палички.

Хід роботи на занятті**1. Почніть заняття зі стартового тексту.**

Сьогодні в Оксанчиної матусі день народження. Оксанка запросила свого друга Максимка допомогти їй приготувати в подарунок для мами кольоровий кошик для ниток з картону. Спочатку друзі розмітили аркуш паперу, потім вирізали ножицями форму, потім клеїли і прикрашали квітами. Кошик вийшов такий гарний, хоч куди! Задоволені діти побігли збирати клубки і катушки ниток, а Мурчик, який весь час сидів на підвіконні, мружився на сонечку і, здавалося, зовсім не помічав дітей, раптом скочив на стіл, підхопив яскравий кошик і став ним гратися. Ось уже відлетіли квіточки, от уже й ручки немає – хвилинка і кошик зовсім не схожий на подарунок.

Приголомшена Оксанка ледь відняла подарунок у kota і зі сльозами прибігла до матусі.

«Ми з Максимком так хотіли тобі подарувати кошик для ниток і сказати вітальні слова, а тепер, – Оксанка не могла відійти від сліз і образи, – а тепер кошика немає!

«Не сумуйте, – втішила дітей матуся, – кошик ми підправимо. А подарунок у вас є. У вас ще залишилося те, чого ніякий Мурчик не зможе схопити». Діти на хвилинку замислились, а потім зрозуміли, про що говорила мама.

Запитайте у дітей, що мала на увазі матуся? Чому слово не можна відняти? Чому слово можна вважати таким само подарунком, як і якусь річ? Як треба промовляти слова, щоб вони стали подарунком? Які слова привітання вони б сказали своїм матусям?

2. Уточніть, що словами-подарунками насамперед вважаються привітання, поздоровленням; наголосіть на тому, що такі слова мають не меншу силу за речові подарунки. Обговоріть

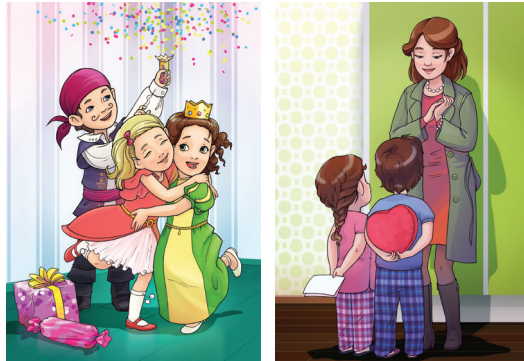
обов'язкові вимоги до тону і жестів під час промовляння таких слів: щирість, ніжність або урочистість, звернення по імені до того, кого вітаєш. Радість від привітання посилюється, якщо вираз очей, посмішка, жести підтверджують те, про що говорять слова.

3. Проведіть вступне самодослідження за допомогою роботи з картками. Після заповнення попросіть дітей прокоментувати свій вибір.

Вступне самодослідження

1. Я вважаю, що словом можна порадувати.
 2. Я вітаю близьких і знайомих зі святами.
 3. Коли я спілкуюсь з іншими, я намагаюсь говорити їм добрі слова.
 4. Для мене важливо радувати інших своїми словами.
4. Організуйте роботу дітей над картинками із зображенням дій, до виконання яких ви їх запрошуєте.

Дія 1. Вітаю зі святами

Запитайте дітей: що вони бачать на картинках? Які свята можуть відзначати діти? Що важливо для відчуття свята? Які слова будуть доречними в цих випадках? Чи може зіпсувати свято відсутність привітань?

Просимо дітей розповісти, як кожен і кожна з них може діяти у подібній ситуації і допомагаємо їм сформулювати наміри, починаючи зі слів: «Тепер я буду...»

Дія 2. Дарую добрі слова

Запитайте дітей: *що вони бачать на картинках? Чи можна здогадатися, що почули діти на першій і другій картинці? Чи сподобались їм ці слова? Чому ви так думаєте? Як про зміст слів говорять вирази обличчя того, хто говорить, і того, хто сприймає? Чи може слово бути подарунком? Яке саме слово?*

Просимо дітей розповісти, як кожен і кожна з них може діяти у подібній ситуації і допомагаємо їм сформулювати наміри, починаючи зі слів: «Тепер я буду...»

5. Проведіть дослід: попросіть когось із дітей промовити вітальні слова з приємною доброзичливою мімікою, а потім іншого – ті ж слова з похмурим обличчям. Розпитайте про відчуття спостерігачів і виконавців: які слова хотілося говорити, що відчували.

Далі попросіть їх розіграти кілька простих ситуацій, у яких вони б вправлялись у доборі вітальних слів з нагоди різних свят (Нового року, Великодня, 8 Березня, дня народження тощо) та приємних слів для підтримки настрою, заспокоєння, привітання, утіхи.

6. Запросіть дітей стати в карусельку (діти парами стоять в колі, обличчям один до одного; по сигналу рухається лише зовнішнє коло) і відчутти себе в ролі іменинника або того/тієї, хто вітає. Діти, які стоять у внутрішньому колі, – іменинники, їх вітають діти, які стоять у зовнішньому колі. Після проходження першого кола можна обмінятися ролями, але попросити тих, хто говорить, замість вітання просто казати щось приємне. Після вправи варто обговорити враження, які відчуття, коли даруєш радість і коли приймаєш її. Нагадуйте дітям про єдність слова-міміки-жести.

Завершіть цю роботу, попросивши дітей виконувати названі дії якомога частіше у відповідних ситуаціях.

Як домашнє завдання попросіть дітей розповісти батькам, про що вони дізналися на занятті, про чарівну силу слова, необхідність обережного вживання суворих слів, які можуть образити чи засмутити людину. Запропонуйте їм поспробувати контролювати свої дії під час спілкування з іншими. Скажіть, що наступного ранку вони зможуть розповідати всім у групі про свій досвід.

Прогулянка. Під час прогулянки доречним запропонувати дітям висловити приємні слова працівникам дошкільного закладу та дітям сусідньої групи з будь-якого приводу. Можна попередньо порадитися, про що можна сказати. Звертайте увагу дітей на приємність звернення один до одного лагідними іменами: Марійко, Дмитрику, Світланко. Запропонуйте дітям зателефонувати дитині з групи, яка не прийшла у дитячий садок: запитати як справи, побажати одужання тощо.

В індивідуальних розмовах розпитайте дітей про особистий досвід вживання та сприймання приємних слів і навпаки в умовах родинного спілкування, відчуття, що з цим пов'язані.

Друга половина дня

Перегляньте з дітьми мультфільм або прочитайте фрагмент казки О. Мілна «Вінні-Пух і всі-всі-всі» про день народження ві-

сююка Іа та обговоріть: який в нього був настрій? Як змінювався настрій від подарунків і слів? Від чого більше – від подарунків чи від уваги і приємних слів?

Разом з дітьми складіть схему в картинках «Сила слова». У процесі складання схеми допоможіть дітям усвідомити, які різні завдання може виконувати слово: повідомляти, вітати, пізнавати, орієнтуватися, допомагати, висловлювати почуття тощо. Зосередьте увагу на емоціях, пов'язаних з кожним із завдань, допоможіть дібрати слова, якими вирішуємо кожне із завдань.

Запросіть дітей до організації сюжетно-рольової гри «Гості», в ході якої діти апробують дії, започатковані на занятті. Участь вихователя у грі є консультативною з метою опосередковано нагадати дітям способи і формули привітання, стимулювати аналогічні дії дітей.

У куточку самостійної художньої діяльності приверніть увагу дітей до створення подарунків, які б допомогли посилити вітальний чи просто приємний позитивний ефект слів. Запрошуйте дітей пояснювати одне одному важливість ввічливої привітної поведінки і відповідних висловлювань.

Можливим є перегляд мультфільму «Кошкин дом» за п'єсою С. Маршака, під час якого варто привернути увагу дітей до вітальних слів гостей, які не співпадали з їхньою подальшою поведінкою. Наприкінці дня можна запросити дітей нагадати завдання заняття щодо прояву доброзичливості, привітності за допомогою слів.

Методичні поради щодо формування звичок протягом наступних тижнів

Щоденно під час спілкування обговорюйте з дітьми, хто, які дії з пропонуванних, виконував протягом минулого дня, як це вийшло, що було цікавим тощо. Запрошуйте всіх до розповідей, а головне до виконання дій. Пам'ятайте, що лише вико-

нання реальних дій за власним бажанням може забезпечити їх поступове закріплення у цінності та поведінкові звички!

Привертайте увагу дітей на відчуття, пов'язані із вживанням по відношенню до іншого різних за забарвленням слів, та відчуття, що пов'язані з відкликом на такі слова: приємно, образливо, надихає, припинює тощо.

Проводьте мовленнєві вправи, спрямовані на збагачення активного словника прикметниками «Добери ім'я» (треба дібрати до прикметників *лагідний, добрий, щедрий, розумний* тощо ім'я дитини з групи, про кого так можна сказати). Пропонуйте дітям вживати позитивно забарвлені слова у спілкуванні з однолітками в групі. Обов'язково влаштовуйте обговорення до свідку виконання дій, які опрацьовуються.

Зробіть разом із дітьми карту подорожі зі станціями Дружня, Мирна, Ввічлива, Образлива, Жадібна, Похмура тощо. Запропонуйте дітям обирати маршрут та уявити, кого можна зустріти на цих станціях (казкових персонажів, дітей нашої групи). Діти можуть проілюструвати карту: зробити невеличкі малюнки, аплікації, написати слова.

Зробіть скрині приємних та неприємних слів. Пропонуйте дітям визначати такі слова у процесі читання казок, оповідань, у ході спілкування та складати їх у відповідні скрині. Наприкінці двох тижнів скриню з неприємними словами запропонуйте закрити/заклеїти назавжди, а приємні слова з іншої скрині вживати щодня.

У межах одного із занять запропонуйте дітям розглянути картинку з теми «Діти на святі новорічної ялинки» або «Діти вітають матусю зі святом». Запрошуйте їх до розмови про те, від кого і чого залежить настрій людини, чи можна подарувати радість самим тільки словом; яким має бути таке слово. Дайте можливість дітям висловити свою думку щодо способів вирішення проблемних ситуацій за допомогою позитивно забарвлених слів.

Вправляйте дітей в умінні необразливо відмовити у проханні; доброзичливо прохати, запропонувати обмін тощо. Давайте

їм доручення, які передбачають вживання ввічливих слів, прохань, дякування, підтримку.

Залучення дітей до театралізації за змістом творів, насичених діалогами із вживанням позитивно забарвлених слів, також допомогатиме їм автоматизувати засвоєні дії.

Щоб закріпити стійкий інтерес дітей до доброзичливого спілкування, варто познайомити їх з українськими народними приказками про ввічливість і доброзичливість (див. інформаційну скриньку).

Під час перегляду мультфільму «Пригоди Чебурашки» обговоріть, чому Чебурашка був приємним для всіх, а Шапокляк викликала обурення у тих, з ким спілкувалась.

Організуйте перегляд мультфільму «Цінна бандероль» (1986 р.), обговоріть з дітьми поведінку ворони, чи навчилася ворона ввічливості.

Залучіть батьків до створення картотеки добрих слів (кожна картка присвячується окремому слову, яке друкується в центрі, прикрашається малюнками. На звороті картки можна записати вірш чи коротенький текст, прислів'я, приказку, пов'язані зі змістом слова).

Розмістіть в інформаційному куточку для батьків афоризми про ввічливість (*Сервантес: «Ніщо не коштує так дешево і не цінується так дорого, як ввічливість»*; *Джефферсон Т.: «Ввічливість – це штучно створений гарний настрій»*, *«Ввічливість – це звичка приносити в жертву дрібні зручності»*), запропонуйте обговорити їх суть зі своїми дітьми.

Підсумкове самодослідження проводиться наприкінці тижня у формі індивідуальної бесіди за запитаннями з опорою на наочність.

Інформаційна скринька для вихователів

1. Прислів'я і приказки про силу слова.
2. В. Сухомлинський «Іменинний обід».
3. Ю. Єрмолаєв «Проговорилася».

ДЕНЬ 3. ДАРУВАТИ РАДІСТЬ

СЦЕНАРІЙ ПРОЖИВАННЯ ТЕМАТИЧНОГО ДНЯ

Ідея дня

Щодня з нами відбуваються різні події: одні – нас тішать, інші – засмучують. Добре, якщо в нас є можливість дарувати радість іншій людині не лише добрим поглядом, лагідним словом, подарунком чи послугою.

Розгорнута програма дня

Ранок

У процесі ранкових розмов з дітьми поговоріть з ними про значення вислову «дарувати радість», розпитайте, чи траплялося їм дарувати комусь радість, та як вони це робили. У розмові орієнтуйте дітей на те, що можна дарувати радість, виявляючи своє тепло, щире й доброзичливе ставлення, піклуючись про іншого. Покажіть приклад турботливого ставлення до іншого – *подати стілець, щоб зручніше було взуватися, допомогти підкотити рукава, щоб не замочити їх під час вмивання, дістати іграшку, яка знаходиться на висоті.*

Запропонуйте дітям поміркувати, яким чином, якими діями вони можуть дарувати радість своїм товаришам, батькам, рідним. Запитайте, чи складно це робити часто? Чи багато сил вимагає від людини?

Інтегроване заняття «Подаруй радість»

Після заняття діти зможуть:

- пояснювати, як можна подарувати радість іншій людині;
- вітати інших подарунками та добрими діями;
- виготовляти невеличкі подарунки самостійно.

Обладнання та матеріали Д/м: сюжетні картинки до теми, матеріали для образотворчої діяльності.

Хід роботи на занятті

1. Почніть заняття з читання стартового тексту.

Максимкова родина готувалася святкувати день народження старенької бабусі: хто купував подарунки, хто вчив вірш-привітання. Максимко також блукав весь день по дому і міркував, щоб таке подарувати улюбленій бабусі. Правда всі йому заважали: то матуся попросила принести вазу для квітів, то татусь погукав стільці принести до столу, то м'ячик сестриччин закотився за диван – довелось його діставати. І коли всі зібралися за столом вітати бабусю, Максимко був дуже засмучений, що подарунка для бабусі він так і не зробив.

Але бабуся приголубила онучка і сказала з посмішкою:

– Дякую тобі за радість, – сказала старенька. – Я подивилась, як ти і мамі допоміг, і з татом працював, і сестричці не відмовив – і потішилася за тебе. Твій подарунок найдорожчий.

Запитайте у дітей: *що подарував Максимко бабусі? Що вона про це сказала? За що подякувала бабуся хлопчику? Від яких справ на душі стає радісно? Як ви розумієте слова «дарувати радість»? Чому радіють ваші батьки? Що ви можете зробити, щоб подарувати їм радість?*

2. Запросіть дітей до виконання вправи «Вибір» (вступне самодослідження). Перед вправою підготуйте картку вибору для кожної дитини з її ім'ям. На кожне з кіл в залежності від відповіді дитина має наклеїти кружечок з паперу зеленого (завжди) або жовтого (іноді) кольору або залишити його білим (не знаю).

Вступне самодослідження

1. Я знаю, як подарувати радість моїм друзям та близьким.
2. Я виготовляю подарунки на день народження родичів та друзів.
3. Я роблю щось приємне для інших людей, коли у них свято.
4. Дарувати людям радість важливо для мене.

3. Запропонуйте пограти у словесну гру «Яким буває настрій» – до наведених слів треба дібрати слова із протилежним значенням:

сумний –веселий,
схвильований – ...,
сердитий – ...,
поганий – ...,
буденний –

4. Обговоріть із дітьми, коли у людей буває радісний настрій. Зауважте, що у кожної людини свої причини радити. Пропонуйте закінчити речення:

Моя мама радіє коли ...
Тато радіє якщо ...
Бабуся радіє коли...
Вихователька радіє коли ...
Я радію, якщо ...

5. Організуйте роботу дітей над картинками із зображенням дій, до виконання яких ви їх запрошуєте.

Дія 1. Виготовляю подарунки на день народження

Запитайте дітей: що вони бачать на картинках? Який подарунок дівчинка дарує бабусі? Про що свідчить посмішка на обличчі бабусі? Як ви зрозуміли, що дівчинці також приємно дарувати подарунок?

нок? Про що думали діти, коли робили подарунок? Які почуття на їхніх обличчях?

Просимо дітей розповісти, як кожен і кожна з них може діяти у подібній ситуації і допомагаємо їм сформулювати наміри, починаючи зі слів: «Тепер я буду...»

Дія 2. Роблю приємні послуги в подарунок

Запитайте дітей: що вони бачать на картинках? За допомогою чого можна дарувати радість іншому? Що відчуває той, хто допомагає? А той, кому зробили таку послугу? Які приємні послуги роблять дівчата? Кому вони допомагають? Які почуття викликає така турбота у тих, про кого піклуються?

Разом з дітьми сформулюйте перелік «приємних послуг» – конкретних дій, які принесуть радість іншому і можуть бути подарунком навіть на день народження:

- погуляти з молодшим братиком чи сестричкою, поки мама займається своїми справами чи відпочине;
- накрити на стіл;
- погуляти із собакою;
- прибрати у помешканні;
- доглянути, нагодувати свійських тварин або домашніх улюбленців;
- поскладати речі та іграшки у порядку;

- полити квіти;
- витерти пил;
- допомогти в саду та на городі тощо.

Просимо дітей розповісти, як кожен і кожна з них може діяти у подібній ситуації і допомагаємо їм сформулювати наміри, починаючи зі слів: «Тепер я буду...». Наприкінці ще раз зазначте, що невеличкі послуги, нескладні дії, які вони можуть робити, подарують радість рідним або знайомим.

Скажіть, що наступного ранку вони зможуть розповідати всім у групі про свій досвід.

6. Попросіть дітей намалювати свою радість (це можуть бути малюнки того, що приносить їм радість, навкруги їхнього портрету). Запропонуйте дітям передати власну радість кольорами – «Якого кольору радість?». Потім попросіть їх розповісти про те, чому вони радіють. Запросіть їх дарувати радість одне одному.

Прогулянка. Під час прогулянки доречним буде заохочувати дітей до милування красою дерев, квітів, листя (залежно від сезону), висловлювати свої почуття, ділитися радістю. Спостерігайте за небом, пташками, стимулюйте дітей знаходити для них лагідні слова. Запропонуйте дітям підійти до дерева, обійняти його стовбур, подякувати за свіже повітря і прохолоду. Попросіть їх запитати у працівників дитячого садка, чим вони можуть допомогти і зробіть це з дітьми, наприклад, полити квіти, звільнити клумби від листя, почистити доріжку тощо. Після закінчення запитайте дітей, чи приємно їм було подарувати дорослим таку послугу?

Друга половина дня

Прочитайте дітям казку В. Катаєва «Квітка-семиквітка» (див. інформаційну скриньку) з наступним обговоренням: *яку радість подарувала дівчинка хворому хлопчику? Чи раділа дівчинка*

разом з хлопчиком? Яка радість більша – мати всі іграшки на світі чи подарувати радість іншому?

Запропонуйте дітям вправу «У мене є радість». Запросіть їх зібратися в коло, в середині якого невеличка скринька зі смайликами. Дозвольте дітям взяти стільки смайликів, скільки разів вони відчували радість протягом останнього тижня, і пояснити, що є причиною їхньої радості (наприклад, я радію, бо в мене народилася сестричка; я вранці обняла матусю, і вона пішла на роботу задоволена; я гарно намалювала на занятті, і мене похвалили).

Поговоріть з дітьми, що вони будуть робити сьогодні, щоб подарувати радість рідним. Вислухайте дітей, які способи вони запропонують. Запросіть їх намалювати чи зробити невеличкий подарунок батькам, який стане першим кроком, щоб порадувати батьків.

Наприкінці дня можна запросити дітей нагадати завдання заняття щодо здійснення нескладних дій для дарування радості іншим.

Методичні рекомендації щодо формування звичок протягом наступних тижнів

Щоденно зранку звертайте увагу дітей на їхній настрій. Спонукайте дітей до пояснення свого настрою, визначення причин такого стану. Пропонуйте визначати настрій один одного, намагатися покращити настрій, підтримувати гарний настрій добрими словами, приємними проявами уваги.

Обговорюємо з дітьми, хто, які дії з пропонованих виконував протягом минулого дня, як це вийшло, що було цікавим тощо. Стимулюємо всіх до розповідей, а головне до виконання дій. Пам'ятаймо, що лише виконання реальних дій за власним бажанням може забезпечити їх поступове закріплення у цінності та поведінкові звички!

Радимо пропонувати дітям у процесі ігрової діяльності моделювати ситуації «Вітаю друга з днем народження», «Йдемо

у гості», «Чекаємо гостей», «День народження ляльки», «Лялька захворіла». Запрошуйте дітей до передачі емоцій, настрою кожного учасника ігрової ситуації та заохочуйте дітей до обговорення дій, які можуть підвищувати настрій іншим.

Організуйте перегляд мультфільмів:

1. «Крихітка Єнот» (обговоріть, чому Єнот боявся того, хто сидить у річці, що порадила мама Єноту. Обговоріть смисл пісеньки з мультфільму «Улыбка»).

2. «Дзеркальце» (обговоріть поведінку дівчинки, настроїв звірів після зустрічі з дівчинкою, чи можна випрошувати компліменти, похвалу, чи має цінність така похвала)

Можна пропонувати дітям вправи на визначення настрою казкових персонажів та героїв мультфільмів (наприклад, «Пригоди Кота Леопольда») та пояснення причин такого настрою.

Організуйте різні види образотворчої діяльності, що передбачають виготовлення подарунків (див. поради з інформаційної скриньки). Ініціюйте створення колективного подарунка для дитини, яка хворіє (розмальована повітряна кулька, сонечко з долоньок тощо. Ви можете організувати виготовлення колективної роботи – подарунка молодшим дітям.

Покращенню стосунків між дітьми сприятиме організація в групі дня народження. Ви можете разом з батьками спланувати свято, об'єднавши дітей у підгрупи (для підготовки аксесуарів, ласощів, подарунків, розваг тощо).

Можна разом із батьками організувати фотовиставку «Святкуємо всією родиною» або «Родинні традиції святкування», пропонуйте дітям розказати про ці свята, акцентуйте увагу дітей на настрої членів родини, причини такого настрою.

Розмістіть в інформаційному куточку пам'ятку для батьків «Ваша дитина радіє, якщо...» або пропонуйте батькам дописувати свої варіанти-підстави для радості у дітей.

Підсумкове самодослідження проводиться наприкінці другого тижня.

Інформаційна скринька для вихователів

1. Додаткова інформація про святкування дня народження.
2. А. Митта «Шар в окошке».
3. В. Осєєва «Хорошее».
4. В. Катаєв «Квітка-семиквітка».

Мультфільми, фільми, які доцільно проглянути та обговорити разом із дітьми, звертаючи увагу на відповідні моменти:

«Пригоди Кота Леопольда» – визначення настрою казкових персонажів та героїв мультфільмів.

Додаток 1

Опитувальник «Мій стиль життя»

Твердження	Ніколи	Іноді	Часто	Майже завжди	Завжди	Так	Ні
СМІТТЯ							
Що я і моя родина робимо з відходами							
Я знаю, які відходи можуть бути перероблені в моєму районі.	X	X	X	X	X		
Ми сортуємо сміття для переробки.						X	X
Я економити папір?							
Я збираю використаний папір.						X	X
Я використовую його ще раз з іншого боку.						X	X
Я відмовляюсь від рекламних буклетів.	X	X	X	X	X		
Я здаю макулатуру.	X	X	X	X	X		
Харчові відходи.							
Я збираю харчові відходи окремо від іншого сміття.	X	X	X	X	X		
Я віддаю харчові відходи до притулку для тварин або тваринам сусідів.						X	X
Я знаю, як компостувати відходи в моєму районі.	X	X	X	X	X		
Моя сім'я компостує органічні відходи.	X	X	X	X	X		
Вибір споживача							
Я використовую упаковки повторно.						X	X
Я ношу з собою сумку для покупок.						X	X
Я відмовляюсь від товарів, упакованих в пластик.						X	X
Довготривале використання							
Я віддаю перевагу багаторазовим товарам.						X	X

Твердження	<i>Ніколи</i>	<i>Іноді</i>	<i>Часто</i>	<i>Майже завжди</i>	<i>Завжди</i>	<i>Так</i>	<i>Ні</i>
Я сортую речі, які мені більше не потрібні.	X	X	X	X	X		
Я ремонтую поламані побут. прилади.						X	X
Я ремонтую і перешиваю одяг.						X	X
Ми віддаємо непотрібні речі тим, хто може ними скористатися.	X	X	X	X	X		
Упаковка							
Я намагаюсь купувати напої та інші рідини в скляній тарі.	X	X	X	X	X		
Ми повторно використовуємо пляшки, пакети, банки.						X	X
Я відмовляюся від використання одноразового посуду.						X	X
Сміття на вулицях							
Я бачу сміття на вулицях.						X	X
Я викидаю сміття тільки у відведених для цього місцях.						X	X
ВОДА							
Я знаю, якої якості вода тече у нас з крана.	X	X	X	X	X		
Я використовую фільтр та своєчасно піклуюсь про його працездатність.	X	X	X	X	X		
У нашому домі вчасно ремонтується сантехніка.						X	X
Якщо я поливаю город, використовую воду економно.						X	X
Домашня економія							
Я закриваю кран, коли: – вмиваюсь та чищу зуби; – намилююсь, приймаючи душ; – мию посуд.						X	X
Я завантажую пральну машину максимально.	X	X	X	X	X		
Економічна техніка							
У нас вдома економічна сантехніка.	X	X	X	X	X		

Твердження	<i>Ніколи</i>	<i>Іноді</i>	<i>Часто</i>	<i>Майже завжди</i>	<i>Завжди</i>	<i>Так</i>	<i>Ні</i>
ЕНЕРГІЯ							
Полювання за теплом							
Ми старанно утеплюємо вікна, балкон...	X	X	X	X	X		
Я намагаюсь тепліше одягатись, коли холодно, замість того, щоб користуватись додатковими опалювальними приладами.	X	X	X	X	X		
Полювання за кіловатами							
Я вимикаю світло в пустій кімнаті.	X	X	X	X	X		
Я вимикаю електроприлади, які не використовуються.	X	X	X	X	X		
Коли ми купуємо електроприлади, то обираємо енергозберігальні.	X	X	X	X	X		
У мене вдома є хоча б одна енергозберігальна лампочка.	X	X	X	X	X		
Транспорт							
Я їду велосипедом чи ходжу пішки завжди, коли це можливо.						X	X
Я знаю, наскільки різний транспорт забруднює повітря.	X	X	X	X	X		
ДОМАШНЯ ЕКОНОМІКА							
Ми плануємо наш сімейний бюджет (та фіксуємо в письм. або електр. вигляді).	X	X	X	X	X		
Ми плануємо сімейні великі покупки на рік і більше.	X	X	X	X	X		
Я зупиняюся і добре обмірковую, перед тим як купити щонебудь.						X	X
Я беру з собою стільки грошей, скільки потрібно для покупки необхідного.						X	X
Ми продаємо/віддаємо ті речі, що не використовуються.						X	X

Твердження	<i>Ніколи</i>	<i>Іноді</i>	<i>Часто</i>	<i>Майже завжди</i>	<i>Завжди</i>	<i>Так</i>	<i>Ні</i>
Я обираю собі подарунки на день народження й інші свята так, щоб не накопичувати непотрібні речі.	X	X	X	X	X		
Я думаю про довкілля, коли вибираю подарунки для друзів.						X	X
ЗДОРОВ'Я							
Здорове харчування						X	X
Я намагаюсь купувати продукти з екологічними позначками.						X	X
Я вживаю вегетаріанську їжу.						X	X
Ми купуємо органічні продукти.						X	X
У нашій родині користуються рослинами для лікування.						X	X
Ми намагаємось купувати місцеві продукти.	X	X	X	X	X		
У нашій родині є улюблені місця на природі для відпочинку.	X	X	X	X	X		
Я гуляю на природі кожен день.						X	X
Я слідкую за рівнем звуку домашньої аудіо- і відеоапаратури.	X	X	X	X	X		
Я часто буваю на природі, щоби відпочити від шуму.	X	X	X	X	X		
БЕЗПЕЧНИЙ ДІМ							
Небезпечні відходи						X	X
Я використовую натуральні засоби замість побутової хімії.	X	X	X	X	X		
Я знаю, як утилізувати відходи побутової хімії.						X	X
Я обираю екологічно безпечні засоби для миття та прання.						X	X
Я можу відмовитись від використання побутової хімії.	X	X	X	X	X		

Додаток 2

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ ВИХОВАТЕЛЯ

1. Акція «Первоцвіт»: збірник творчих робіт /сост. Л.П. Толмачева; Донецька городська громадська організація Всеукраїнського дитячого об'єднання «Екологічна варта», Управление екологічної безпеки Донецького городского совета.- Донецьк: СПД Дмитренко, 2006.- 124 с.
2. Алексеев В.А. 300 вопросов и ответов по экологии / В.А. Алексеев.- Ярославль: Академия развития, 1998.- 240 с.
3. Балан В.М. Організація дослідної роботи: метод. рек. та програми гуртків еколого-натуралістич. профілю в шк. і позашк. закладах / В.М. Балан, Є.О. Бойко, П.Г. Вакулук, В.Т. Гонтар, С.А. Клименко; Український держ. еколого-натуралістичний центр учнівської молоді.- К.: [б. в.], 1996.- 112 с.
4. В гармонії з природою: зб. еколого-натуралістичних заходів, шкільних свят / уклад. В.Ю. Іова [та ін.]; Хмельницький обл. ін-т удосконалення вчителів, Хмельницький обл. еколого-натуралістичний центр учнівської молоді.- Хмельницький: [б. в.], 1999. - 157 с.
5. Волошина Г.П. Стимулювання екологічної активності молодших школярів / Г.П. Волошина.- К.: ТОВ «Міжнародна фінансова агенція», 1998.- 98 с.
6. Вересов М.М. Основи гуманітарного підходу до екологічного виховання старших дошкільників М.М. Вересов // Дошкільне виховання. 1993. - № 7 - С. 39-43.
7. Грущинська І.В. Як спостерігати за природою. Читанка зприродознавства: навч. посіб. / І.В. Грущинська.- Тернопіль: Навч. книга - Богдан, 2009.- 296 с.
8. Данилов-Данильян В.И. Экологический вызов и устойчивое развитие / В.И. Данилов-Данильян, К.С. Лосев.- М.: Прогресс Традиция, 2000.- 416 с.
9. Зацепина В. Планета Земля - наш спільний Дім (з досвіду роботи) В. Зацепина // Дошкільне виховання.- 1996.- № 7.- С. 29-36.

10. *Кушерець В. І.* Екологічна безпека: термінологічний словник-довідник / В. І. Кушерець, М. І. Хилько.- К.: Знання України, 2006.- 144 с.

11. Екологічне виховання школярів: метод. посіб. для учнів, вчителів та студ. природничого фак-ту / Терноп. держ. пед. ін-т, Терноп. обласний ін-т удосконалення вчителів; укл. Г. Ф. Яцук.- Тернопіль: [б. в.], 1995.-143 с.

12. Екологічна освіта і «сталий розвиток» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// www.gpntb.ru/win/inter-events](http://www.gpntb.ru/win/inter-events).

13. *Ивин М. Е.* Ты, я и все вокруг / М. Е. Ивин. – Л.: Дет. л-ра, 1977. – 192 с.

14. *Масенко Г. О.* Книга рекордів України. Природа навколо нас / Г. О. Масенко.- Тернопіль: Навч. книга – Богдан, 2000.- 80 с.

15. *Мелманн М.* Диалоги об образовании для устойчивого развития / М. Мелманн, Е. И. Пометун.- К.: Вид. дім «Освіта», 2012.- 180 с.

16. Наше общее будущее: Доклад Междунар. комиссии по окружающей среде и развитию (МКОСР): пер. с англ. / под ред. и с послесл. С. А. Евтеева и Р. А. Перелета.- М.: Прогресс, 1989.- 386 с.

17. Нетрадиційні форми еколого-натуралістичного навчання та виховання учнівської молоді: метод. рек. /Український держ. еколого-натуралістичний центр учнівської молоді; укл. В. В. Вербицький [та ін.].- К.: ІСДО, 1995.- 84 с.

18. *Николаева С.* Методика экологического воспитания дошкольников. / С. Николаева – М.: Изд. центр «Академия», 1999.- 184 с.

19. Програми для творчих об'єднань позашкільних і загальноосвітніх навчальних закладів: еколого-натуралістичний напрям / уклад. В. В. Вербицький; Наук.- метод. центр середньої освіти МОН України, Академія пед. наук України.- К.: Богдана, 2004.- 352 с.

20. Мир природы и ребенок (Методика экологического воспитания дошкольников) / под ред. Л. М. Маневцовой, П. Г. Саморукова.- СПб.: «Детство – прес», 2000.- 319 с.

21. Я пізнаю світ: Екологія: дит. енцикл. / авт.-упоряд. О. Є. Чижевський.- К.: Школа, 2001.- 414 с.

Навчальне видання

ДОШКІЛЬНЯТАМ – ОСВІТА ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК
ДЛЯ ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Головний редактор: О. Пометун
Коректор: Т. Ягельська
Комп'ютерна верстка та дизайн: В. Ситника

ISBN 978-966-383-563-1

Підписано до друку 1.10.2014. Формат 60x84/16
Папір офсетний. Гарнітура Book Antiqua. Друк офсетний.
Умовн. друк. арк. 6.98
Наклад 1000 прим. Зам. № 334

Видавництво і друкарня «Ліра»
49038, м. Дніпропетровськ, пл. Десантників, 1
Свідоцтво про внесення до Держреєстру
ДК № 188 від 19.09.2000